

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรม” ผู้วิจัยจะเสนอการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาประกอบการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูล และการอภิปรายผลประกอบไปด้วย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายการพัฒนา

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

๒.๒.๑ ความหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

๒.๓ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๑ ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๒ หลักแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๔.๑ ความหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๔.๓ แนวคิดเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๕ หลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

๒.๖ พื้นที่การวิจัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

๒.๗.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๗.๔ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับพัฒนา

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายการพัฒนา

ความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทย หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลง ในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดีถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า “พัฒนา” หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตงอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี^๑

ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่ อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ^๒

ความหมายทางพุทธศาสนา พระราชวรมุนี ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า ในทาง พุทธศาสนา “การพัฒนา” มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือการพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่าพัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูน ขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นในทางวัตถุ และได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า “การพัฒนา” หรือคำว่า “เจริญ” นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวนั่นแต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือ ตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น นุสสิยาโลกทโน แปลว่า อย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลง กว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา^๓

สรุปได้ว่า การพัฒนาหมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้ง การพัฒนา วัตถุและพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และ การพัฒนาจิต เป็นต้น ซึ่งตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมหรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้าน จิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

สังคมมีลักษณะของการพัฒนาเป็นลำดับขั้นจากขั้นแรกไปสู่ขั้นที่สูงกว่า ไม่อาจข้าม ขั้นตอนได้ ประเทศที่ยังไม่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาที่ไม่มีความทันสมัยหากต้องการมีสังคมที่ทันสมัย ก็

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรเจริญทัศน์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕๘๐.

^๒สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^๓พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖ – ๑๘.

สามารถทันสมัยได้หากใช้ความพยายามในการพัฒนาอย่างมีลำดับขั้น ขั้นของการพัฒนาตามทัศนะของ รอสโตรว์ มี ๔ ขั้นดังนี้^๔

๑. ขั้นสังคมประเพณี (Traditional stage) เป็นสังคมการเกษตร มีเทคโนโลยีที่จำกัด แต่มีศักยภาพที่จะพัฒนาต่อไปได้ หากมีการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๒. ขั้นระยะผ่าน (Preconditions for take-off stage) เป็นสังคมที่มีการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการผลิตและส่งเสริมการลงทุน

๓. ขั้นเหินบิน (Take-Off) เป็นสังคมที่ก้าวสู่ภาวะทันสมัย แต่ก็ยังมีภาวะไม่แน่นอนอยู่อาจย้อนกลับสู่สังคมขั้นก่อนหน้าได้ขั้นมั่นคง (Drive to Maturity stage) เป็นสังคมซึ่งผลการพัฒนานั้นผลักดันให้เศรษฐกิจเติบโตต่อไปอีก

๔. ขั้นการบริโภคจำนวนมาก (Age of High Mass consumption) เป็นสังคมอุดมโภคสังคมได้รับผลของการพัฒนา คือมีสินค้าให้ประชาชนบริโภคได้อย่างเหลือเฟือ เฉกเช่นประเทศที่ทันสมัยในโลกตะวันตก เป็นต้นว่าประเทศสหรัฐอเมริกา

แนวคิดและกระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา (New Development Paradigm) กระบวนทัศน์ (Paradigm) หมายถึง “ทฤษฎีพื้นฐานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย อย่างอันกำหนดแบบแผนการคิดและการปฏิบัติในประชาคมหนึ่งๆ เมื่อใดทฤษฎีพื้นฐานดังกล่าว เปลี่ยนแปลงจะทำให้แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย (Paradigm shift)” เรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนาและความหมายของการพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงของ กระบวนทัศน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและเกิดวิวาทะในการช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายมา ตั้งแต่การเริ่มก่อกำเนิดของทฤษฎีแรกแห่งการพัฒนา (The First Theory of Development) ใน สมัยของประธานาธิบดี Harry Truman ของจักรวรรดินิยมอเมริกาภายหลังจากการยุติลงของ สงครามโลกครั้งที่สอง ตามมาด้วยการต่อสู้ระหว่างสองลัทธิคือ เสรีนิยมและสังคมนิยม รวมทั้ง นโยบายสี่เป้าหมาย (Point Four Programme) เพื่อลวงล่ออำนาจ ช่วงชิงและครอบงำประเทศ อ่อนแอให้เป็นฐานกำลังในการต่อสู้กับปฏิปักษ์สงครามระหว่างลัทธิได้ดำเนินติดต่อกันมาจนกระทั่ง เกิดการล่มสลายของลัทธิสังคมนิยมโซเวียต รวมทั้งการเปลี่ยนท่าทีแนวทาง และนโยบายทางการ เมืองของพันธมิตรหลายๆ ประเทศ การล่มสลายของลัทธิเศรษฐกิจการเมืองของประเทศที่เป็น ปฏิปักษ์ทำให้เกิดการแพร่กระจายและขยายตัวของแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Main Stream Economy) ประเทศบริเวณและกึ่งบริวารซึ่งเปรียบเสมือนประเทศอาณานิคมยุคใหม่ (New Colony) ของจักรวรรดินิยมอเมริกา ได้นำเอาแนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก รวมทั้งแนวคิดแบบปฏิฐาน นิยมไปกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศจนประจักษ์ต่อมาว่า แนวคิดดังกล่าวหาได้สอดคล้องกับ วัฒนธรรม

^๔Rostow, W.W., The Stages of Economic Growth A Non – Communist Manifesto, (Lon : Cambridge University Press, 1991), p.21.

รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิต (Mode of Living) ของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมของตนแม้แต่ผู้น้อย โดยแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลอย่างไร้ขอบเขต รวมทั้งเป็น สาเหตุให้เกิดการทลายล้างระบบนิเวศ ระบบศีลธรรม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างไม่ยั้งคิด จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทรรศน์ใหม่ รวมทั้งการก่อกำเนิดของ กระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนาขึ้น^๕

กระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง “กระบวนความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยการท างานด้วยกัน ใช้ความพยายามร่วมกันและไม่มาเป็นปกป้องต่อกัน” วิธีการส่งเสริมให้คนมีความรักกันและมีความรู้ร่วมกัน มีการค้นคว้าวิจัยจนได้เครื่องมือ ที่เรียกว่า (AIC) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่ทำงานร่วมกันทั้งหมดในระบบเข้ามา ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน ๓ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence ขั้นที่ ๓ คือ C : Control ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation คือ “การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคน อื่นโดยไม่รู้สึกรังหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์” ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพ ข้อเขียน และคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคต เป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึกตลอดจนการแสดงออกใน ลักษณะต่างๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะทำให้คนมี ความรู้สึกที่ดีมีความสุข มีความอบอุ่น และเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน ในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร เป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิด สร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจากสภาพ ปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ “จิตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมีพลังมาก ขึ้นกลายเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาร่วมกันหรือเป้าหมาย” นั่นเอง

ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง เมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็นแล้ว จะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ และพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกัน

^๕ ฤทธิและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

และกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุด เนื่องจากเป็นการถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการ ดังกล่าว มี“เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้นกลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคี ไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ขั้นที่ ๓ คือ C : Control คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้ ในขั้นนี้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมควรใจจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใด จะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด นอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกัน กำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์ มากที่สุด

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความรักความเมตตา ตัว A (Appreciation) คือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ ความรักและความเมตตา คนอื่น ต้องรับฟัง อุดหนุน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “A” ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) พอคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการท างานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบ ความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก ปกติแล้วคนมักจะเรียนรู้กันยาก เพราะฉะนั้น “การพัฒนา” ต้องการ “การเรียนรู้” อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใคร จะทำอะไร อย่างไร เมื่อใด มีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะทำอย่างไร เป็นต้น

การที่จะผลักดันกระบวนการศรใหม่ในด้านการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้น จะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี้หมายถึง เบญจภาคีคือ

๑. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป

๒. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ

๓. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่างๆ

๔. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิสมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ

๕. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

ปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย เช่น อาชญากรรม โสเภณีความยากจน ซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม สรุปลแล้วเรียกว่า เป็นวิกฤตการณ์ทางสังคม (Social Crisis) มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป กรณีดังกล่าวเป็นปัญหาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การที่จะแก้ไขได้ต้องเปลี่ยนกระบวนความคิดหรือวิธีคิดใหม่ โดยให้ชนิกกำลังกันทุกส่วนเข้ามาเชื่อมโยงกันทำงาน เพราะเราจะแก้ปัญหาที่ละเรื่องไม่ได้ ต้องทำพร้อมกันทุกเรื่อง โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นหลักและอาศัยเครื่องมือ วิธีการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) เพื่อก่อให้เกิดแนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนาของทุกฝ่าย ทั้งทางราชการ ชุมชน องค์กรเอกชน สาธารณะประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ สถาบันทางศาสนา และภาคธุรกิจ ในอันที่จะพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยระดมทรัพยากรกำลังและทรัพยากรทั้งหมดมาเชื่อมโยงกันในการดำเนินงานสร้างสรรค์สังคม^๖

สรุปได้ว่า การพัฒนาคือกระบวนการแปรเปลี่ยนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น และสอดคล้องสัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการพัฒนา มีลักษณะเป็นทั้งกระบวนการวิธีการเคลื่อนไหว การจัดทำโปรแกรม รวมถึงการให้โอกาสด้วย

๒.๒ ทฤษฎีการพัฒนา

๒.๒.๑ ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

ความทันสมัย (Modernization) เป็นแนวคิดที่สลับซับซ้อนมากอย่างหนึ่ง และไม่อาจจะศึกษาได้จากเพียงแห่งใดแห่งหนึ่ง และความทันสมัยเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมจากนักวิชาการหลายสาขา ขณะเดียวกันก็ได้กลายเป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศของประเทศกำลังพัฒนาด้วยเช่นกัน ในยุคแรกของการพัฒนา ความทันสมัยได้รับการตีค่าในระดับเดียวกับความเป็นตะวันตก (Westernization) หรือความเป็นอเมริกัน (Americanization) ดังนั้น การพัฒนาที่มุ่งเรียนรู้วิถีชีวิตแบบอเมริกันหรือแบบยุโรปตะวันตกซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีความรุ่งเรืองทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจการเมือง และตรงกับค่านิยมความทันสมัยของ Wilbert E. Moore ว่าความทันสมัยหมายรวมเอาการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างของสังคมตามประเพณีไปเป็นแบบสังคมที่มีการพัฒนา

^๖ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

เทคโนโลยีให้สัมพันธ์ สอดคล้องกับองค์การทางสังคมซึ่งเป็นลักษณะของชาติที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเมือง

หลักการของทฤษฎีความทันสมัย

การพัฒนาให้ทันสมัยต้องดำเนินการไปพร้อมกันอย่างน้อยใน ๓ เรื่องใหญ่ คือ

๑) ความทันสมัยทางเศรษฐกิจ (Economic Modernization) หมายถึง การที่ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจากแบบการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคตามประเพณีดั้งเดิมไปสู่ระบบการผลิตที่ใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม โดยมีการพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความทันสมัยทางเศรษฐกิจสัมพันธ์กับความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีการเน้นการบริโภคของมวลชนและการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในชาติในระดับสูงขึ้น รวมทั้งการกำจัดความยากจน ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและรายการเพิ่มผลผลิตซึ่งจะช่วยให้สังคมพัฒนาตามไปด้วย

๒) ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Modernization) รวมเอาความทันสมัยของระบบเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางสังคม และความเป็นประชาธิปไตยในสังคมการเมือง และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระบบการศึกษา เป็นต้น^๗

นอกจากนี้ ความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขอบเขตของวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ระเบียบ สังคมตามแบบอย่างประเพณีหรือกึ่งประเพณีเปลี่ยนแปลงไปสู่ความพึงพอใจ โดยเทคโนโลยีสัมพันธ์ กับโครงสร้างทางสังคม และสัมพันธ์กับค่านิยมและบรรทัดฐานต่างๆ ในสังคม ความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป็นความพยายามที่จะปรับตัวเข้ากับกระแสนิยม สมัยนิยม (Fashions) ศิลปะ และวิ ธีชี วิ ต ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย (Popularism) ในช่วงขณะนั้นๆ ความทันสมัยทางวัฒนธรรมนั้นอาจจะไม่ใช่ สิ่งที่ดีหรือมีคุณค่าอย่างแท้จริงก็ได้ และอาจเป็นสาเหตุของความทุกข์ทรมานของมนุษย์ก็ได้ ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรมอาจจะรวมถึงการปฏิรูประบบราชการบริหารราชการแผ่นดิน การปฏิรูปกฎหมายการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมการแสดงความสามารถ และการแข่งขันอย่างยุติธรรม การเปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนย้ายทางสังคม (Social Mobility) โดยอิสระ การกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ระดับท้องถิ่น การสร้างหน่วยงานที่เป็นที่เชื่อถือได้ของประชาชน^๘

๓) ความทันสมัยทางจิตวิทยา (Psychological Modernization) มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตวิทยาของมนุษย์ โดยมีความสัมพันธ์ กับทัศนคติ บุคลิกภาพ ประสิทธิภาพ

^๗ More, Wilbert E. *The Impact of Industry*, (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1965), P.44.

^๘ Dube, S.C, *Modernization and Its Adaptive Demands on Indian Society in M.S. Gore, I.P. Desai and Suma Chitnis (eds), The Papers in Sociology of Education in Indian*, (New Delhi : National Council of Educational Research and Training, 1967), P.56.

ภาพ และคุณสมบัติประจำตัวของมนุษย์ ดังนั้น ความทันสมัยทางจิตวิทยา จึงหมายถึงบุคคลที่ทันสมัย คือบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เปลี่ยนแปลงวิธีการคิด ความรู้สึกและการกระทำ บางอย่างการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจจะไม่สามารถบรรลุถึงได้ ถ้ายังไม่พัฒนาทัศนคติของบุคคลให้ทันสมัยเสียก่อน

Gunner Myrdal ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของบุคคลที่ทันสมัยที่จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดมีขึ้นในตัวบุคคลเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ดี ดังต่อไปนี้

- (๑) ความมีประสิทธิภาพ
- (๒) ความขยัน
- (๓) ความเป็นระเบียบ
- (๔) ความตรงต่อเวลา
- (๕) ความซื่อสัตย์
- (๖) ความมีเหตุผลในการตัดสินใจ
- (๗) การเตรียมตัวพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง
- (๘) การตื่นตัวต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในโลกอย่างมีสติ
- (๙) ความกล้าในการลงทุน
- (๑๐) การรู้จักพึ่งตนเองและการควบคุมตนเอง
- (๑๑) การร่วมมือกับบุคคลอื่น
- (๑๒) ความตั้งใจที่จะหวังผลในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น
- (๑๓) การรู้จักคาดคะเนในเรื่องการค้า การคลัง การผลิตทางธุรกิจการงาน

ต่างๆ เป็นต้น^๔

๒.๒.๒ ทฤษฎีการพึ่งพา

ทฤษฎีการพึ่งพามีหลักการสำคัญอยู่ว่าการพัฒนาไม่สามารถถือเป็นเกณฑ์ได้ โดยการพัฒนาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านเศรษฐกิจ การพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในทุกระดับ ความเจริญทางเศรษฐกิจจะมั่นคงยั่งยืนได้ต้องอาศัยการพัฒนาสังคม การเมืองและวัฒนธรรมให้มั่นคงยั่งยืนด้วยในโลกปัจจุบันการพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นสิ่งสำคัญมาก การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติในที่แห่งหนึ่งจำเป็นต้องได้รับการทดแทนจากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในที่อีกแห่งหนึ่ง ความยากจนในที่แห่งหนึ่งจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากผู้ที่ร่ำรวยจากที่แห่งหนึ่งสาระสำคัญของทฤษฎีนี้ มีดังนี้

- (๑) ประเทศพัฒนาแล้วมีบทบาทเป็นศูนย์กลางหรือเป็นประเทศแม่ประเทศกำลังพัฒนาอยู่ในฐานะประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพิงหรือขึ้นอยู่กับประเทศศูนย์กลางประเทศศูนย์กลาง

^๔ Myrdal, Gunnar, *Asian Drama*, (London : Allen Lane, The Penguin Press, 1968), P.147.

มีบทบาทครอบงำประเทศบริวารด้วยการดึงเอาทรัพยากรธรรมชาติไปจากประเทศบริวาร ตลอดจนเข้าไปผูกขาดกิจการธุรกิจบางอย่างในรูปของบริษัทข้ามชาติ และควบคุมด้านเงินทุนโดยการให้กู้และให้ความช่วยเหลือต่างๆ โดยมีเงื่อนไขผูกติดกับข้อผูกมัดที่ต้องพึ่งพา ประเทศศูนย์กลาง

(๒) ประเทศกำลังพัฒนาจำต้องอาศัยเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลต่างๆ จากประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาปัจจัยทางด้านการผลิต ทำให้ประเทศพัฒนาแล้ว มีอิทธิพลเหนือประเทศกำลังพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนาจึงขาดอิสรภาพในการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ นักธุรกิจผู้ประกอบการในประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาเงินทุนและเทคโนโลยีจากประเทศศูนย์กลางจึงจะสามารถดำเนินธุรกิจได้

(๓) การพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดเป็นธรรมชาติของมนุษย์ โดยความเชื่อดังกล่าว ประเทศกำลังพัฒนาจึงมีการร่วมมือกันกับประเทศพัฒนาแล้วและกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าหรือผลผลิตต่างๆ และเพื่อให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทางด้านต่างๆ เช่น ทางด้านนโยบายภาษีสินค้า และเทคนิคทางด้านวิชาการต่างๆ เพื่อช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถดำเนินการพัฒนาตามโครงการต่างๆ ได้

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศตามทฤษฎี นี้กำลังถูกวิจารณ์อย่างหนัก กล่าวคือหากยึดเอาทฤษฎีการพึ่งพาเป็นกรอบสำหรับการพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะเป็นเพียงเมืองขึ้นของประเทศพัฒนาแล้วโดยทางพฤตินัย ดังนั้น ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะต้องหยุดพึ่งพาประเทศภายนอกรวมทั้งการพึ่งพาการจำหน่ายสินค้าโดยอาศัยตลาดภายนอก แม้กระทั่งระบบการทำงานในประเทศกำลังพัฒนาก็ไม่ควรจะมีการแบ่งงานมากเกินไป เพราะจะทำให้เกิดการพึ่งพากันสูงมาก ทฤษฎีการพึ่งพาอาจจำเป็นต้องนำมาใช้ในระยะแรกเท่านั้นแต่ไม่ควรนำมาใช้ในระยะยาว^{๑๐}

๒.๒.๓ ทฤษฎี ความพอใจในความต้องการพื้นฐาน (Theory of Satisfaction of Basic Needs)

การที่ผู้รู้ได้หันมาใช้ วิธีการใหม่ๆ ในการมองปัญหา ประกอบกับแนวคิดในเรื่องทฤษฎีพึ่งพาทำให้ กรอบการพิจารณาและการอ้างอิงของทฤษฎี การพัฒนาแบบเดิมถูกวิพากษ์วิจารณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความคิดเกี่ยวกับความเจริญเติบโต แนวความคิดเกี่ยวกับการทำให้ทันสมัยและการพัฒนาแบบเก่าที่เริ่มมาตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๖๐ โดยผู้สนใจในเรื่องการพัฒนาได้หันมาให้ความสำคัญกับความพอใจเรื่องความต้องการพื้นฐานตามแนวทางของจาซอบ ไวนเนอร์ (Jacob Viner) เกี่ยวกับวิธีการที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ (Humanitarian approach) ซึ่งถูกปฏิเสธมาแล้วเมื่อ ๒๐ ปีก่อนเพราะไม่มีใครเชื่อว่าจะเป็นไปได้

^{๑๐}จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, ประวัติ แนวความคิดทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

แนวความคิดในเรื่องความต้องการพื้นฐานนี้ ถือว่าเป็นกลยุทธ์ มากกว่าที่จะเป็นวิธีการวิเคราะห์แนวความคิดนี้จะตีความหมายข้อมูลที่หามาได้ในแนวทางที่แตกต่างไปจากวิธีที่เคยทำมาก่อนและเป็นแนวความคิดที่เกิดวิพากษ์ตัวเอง (Self-criticism) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การแรงงานระหว่างประเทศและธนาคารโลก แนวความคิดนี้เป็นรูปร่างขึ้นมาได้โดยความพยายามของผู้รักกลุ่มหนึ่ง ซึ่งประชุมกันที่เมืองโคโคโยค (Cocoyoc) ในประเทศเม็กซิโก ในปี ค.ศ.๑๙๗๔ โดยถือว่าเป็นโครงการหนึ่งของกลยุทธ์ ในการพัฒนาแบบดั้งเดิม จากประสบการณ์หลายปีในการทำงานตามโครงการดังกล่าว ทำให้เกิดความแน่ใจว่ากระบวนการทางเศรษฐกิจที่ใช้อยู่นั้น มีอาจทำให้ประเทศโลกที่สามสามารถพัฒนาให้ทันประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลายได้ จากความแน่ใจดังกล่าวขององค์การระหว่างประเทศได้นำไปสู่การยอมรับว่า ไม่มีทางที่จะอุดช่องว่างระหว่างความร่ำรวยกับความยากจนได้ จึงควรลดวัตถุประสงค์ลงมาสู่ ระดับที่ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ที่ยากจนพอมีปัจจัยทางวัตถุที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตก่อน ดังนั้น กลยุทธ์ ใหม่จึงมุ่งสู่ความพอใจในความต้องการพื้นฐาน ทั้งนี้ เพราะกลไกการตลาดที่มีอยู่นั้นสนองตอบเฉพาะความต้องการที่ได้มาจากการมีอำนาจซื้อเท่านั้น ไม่ได้สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าประกอบด้วย อาหาร สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การศึกษา สภาพการทำงาน และความมั่นคงทางสังคม กลยุทธ์ของการพัฒนา ดังกล่าวช่วยให้มีความสำนึกถึงสิทธิพื้นฐานของ มนุษย์อันสอดคล้องกับหลักแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์และช่วยทำให้มีผลในแง่สร้างสรรค์อีกหลายๆ อย่างที่ถูกมองข้ามไปบ่อยๆ ตามความเห็นของผู้ สนับสนุนแล้ว กลยุทธ์ นี้ไม่จำกัดตัวเองอยู่ ที่การแก้ไขบางส่วนเท่านั้น เช่น ถ้ามาตรการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนามุ่งอยู่ที่โครงการช่วยเหลือประชากรส่วนที่ยากจนที่สุด การช่วยเหลือควรจะต้องคำนึงถึงความต้องการของประชากรที่เกี่ยวข้องด้วย โดยให้เขาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่มุ่งถึงความพอใจในความต้องการพื้นฐาน ผู้รู้ส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า กลยุทธ์ แห่งความต้องการพื้นฐานนี้จะต้องไม่เป็นที่เข้าใจอย่างอิสระแยกจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบพึ่งพา หากจะมีการนำ เอาไปใช้จริงๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือถ้าใช้ กลยุทธ์ ใหม่นี้เป็นทางเลือกเพื่อใช้แทนระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศแบบใหม่ (New International Economic Order) ซึ่งเรียกร้องให้มีโดยประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนั้นหรืออาจเปลี่ยนเป็นศูนย์บริการระหว่างประเทศของผู้ยากจน (International care service for the poor) การกระทำดังกล่าวอาจแก้ปัญหาความยากจนไปได้ แต่จะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใดนั้นยังเป็นปัญหาที่ยากที่จะบอกได้ เพราะกลยุทธ์ อันนี้มีได้กล่าวถึงปัญหาหรือสาเหตุ ตลอดจนแนวทางแก้ไขในเรื่องเกี่ยวกับความทุกข์ยาก การแสวงหาประโยชน์และความแปลกแยก (Alienation) ต่างๆทั้งหลายทั้งหมดที่มีอยู่ ดังนั้น กลยุทธ์ ความต้องการพื้นฐานจึงอาจเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ ทั้งหมดที่จะนำมาใช้ ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันและความเป็นธรรมระหว่างมนุษย์ในประเทศต่างๆ

ในโลกนี้ ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ของการแบ่งปันทรัพยากร เทคโนโลยี และผลผลิตทั้งหมด^{๑๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งในระบบความเป็นอยู่ของคนในสังคม ค่านิยมและการกระจายโอกาสที่ดีของบุคคล การพัฒนาสังคมจึงเป็นการปรับปรุงภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้ดีขึ้น โดยยึดหลักความร่วมมือของรัฐและประชาชน ให้ประชาชนเกิดความริเริ่ม วางแผนและลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเองใช้ ทรัพยากรในสังคมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒, หน้า ๕๘๐).	พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโต งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น
สนธยา พลศรี, (๒๕๕๓, หน้า ๒)	การพัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า เดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพ เดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ
พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), (๒๕๓๐, หน้า ๑๖ – ๑๘.)	การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน
Rostow,W.W., (1991, p.21.)	ขั้นของการพัฒนามี ๔ ขั้นดังนี้ ๑. ขั้นสังคมประเพณี ๒. ขั้นระยะผ่าน ๓. ขั้นเหินบิน ๔. ขั้นการบริโภคจำนวนมาก
ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์)	กระบวนการทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา หมายถึง ทฤษฎีพื้นฐานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย อย่าง อันกำหนดแบบแผนการคิดและการปฏิบัติใน ประชาคมหนึ่งๆ เมื่อใดทฤษฎีพื้นฐานดังกล่าว

^{๑๑}ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>,
(สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์)	เปลี่ยนแปลงจะทำให้แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย การผลักดันกระบวนการทฤษฎีใหม่ในด้านการพัฒนาให้ มีบทบาทในทางปฏิบัติ นั้น จะต้องใช้กระบวนการให้ ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี้ หมายถึง เบื้องภาคีคือ ๑. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และ ประชาชนทั่วไป ๒. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ ๓. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการ ต่างๆ ๔. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ ๕. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ
More, Wilbert E. (1965, P.44).	การพัฒนาให้ทันสมัยต้องดำเนินการไปพร้อมกันอย่างน้อยใน ๓ เรื่องใหญ่ คือ ๑) ความทันสมัยทางเศรษฐกิจ ๒) ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรม ๓) ความทันสมัยทางจิตวิทยา
Dube, S.C. (1967, P.56).	ความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขอบเขตของวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ระเบียบ สังคมตามแบบอย่างประเพณีหรือกิจประเพณีเปลี่ยนแปลงไปสู่ความพึงพอใจ โดยเทคโนโลยีสัมพันธ์ กับโครงสร้างทางสังคม และสัมพันธ์กับค่านิยมและบรรทัดฐานต่างๆ ในสังคม ความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป็นความพยายามที่จะปรับตัวเข้ากับกระแสสมัย

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Myrdal, Gunnar (1968, P.147).	นิยม (Fashions) ศิลปะ และวิถีชีวิต ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย (Popularism) ในช่วงขณะนั้นๆ คุณลักษณะของบุคคลที่ทันสมัยที่จำเป็นต้องพัฒนาดังต่อไปนี้ (๑) ความมีประสิทธิภาพ (๒) ความขยัน (๓) ความเป็นระเบียบ (๔) ความตรงต่อเวลา (๕) ความซื่อสัตย์ (๖) ความมีเหตุผลในการตัดสินใจ (๗) การเตรียมตัวพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง (๘) การตื่นตัวต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในโลกอย่างมีสติ (๙) ความกล้าในการลงทุน (๑๐) การรู้จักพึ่งตนเองและการควบคุมตนเอง (๑๑) การร่วมมือกับบุคคลอื่น (๑๒) ความตั้งใจที่จะหวังผลในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น (๑๓) การรู้จักคาดคะเนในเรื่องการค้า การคลัง การผลิตทางธุรกิจการงานต่างๆ เป็นต้น
จามงค์ อติวัฒนสิทธิ์. (๒๕๔๕, หน้า ๑๔).	การพึ่งพามีหลักการสำคัญอยู่ว่าการพัฒนาไม่สามารถถือเป็นเกณฑ์ได้ โดยการพัฒนาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง มีดังนี้ (๑) ประเทศพัฒนาแล้วมีบทบาทเป็นศูนย์กลางหรือเป็นประเทศแม่ประเทศกำลังพัฒนาอยู่ในฐานะประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพิงหรือขึ้นอยู่กับประเทศศูนย์กลาง (๒) ประเทศกำลังพัฒนาจำต้องอาศัยเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลต่างๆ จากประเทศที่พัฒนาแล้ว

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	(๓) การพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดเป็นธรรมชาติของมนุษย์
ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์)	แนวความคิดในเรื่องความต้องการพื้นฐานนี้ ถือว่าเป็นกลยุทธ์ มากกว่าที่จะเป็นวิธีการวิเคราะห์ แนวความคิดนี้จะตีความหมายข้อมูลที่หามาได้ในแนวทางที่แตกต่างไปจากวิธี ที่เคยทำมาก่อน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

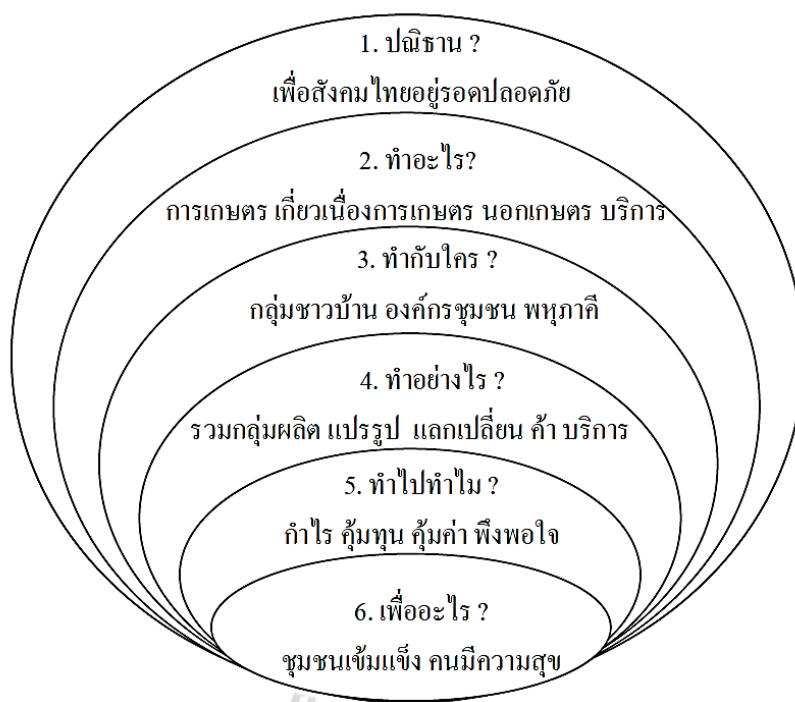
๒.๒.๑ ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง พฤติกรรมของชุมชนในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชน หรือเอกชน ร่วมกิจการ ช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมด หรือบางส่วนโดยประสานทำงานกับ พหุภาคีและผู้คนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมช่วยเหลือการผลิต การตลาด การจัดการร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยว การพัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดรายได้ ส่งผลต่อบุคคล ครอบครัว และชุมชน^{๑๒}

คำจำกัดความในเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนโดยตรงเพราะเห็นว่าจะเป็นเพียงข้อความหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนพยายามจำความหมาย มากกว่าที่จะพยายามทำความเข้าใจ ดังนั้นในที่นี้จึงใช้วิธีตั้งเป็นประเด็นเพื่อตอบคำถาม ให้เกิดความเข้าใจในศัพท์ เพื่อจะได้หลีกเลี่ยงการจำ โดยได้ตั้งเป็นประเด็นในลักษณะเป็นกรอบแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน^{๑๓} แสดงในแผนภาพที่ ๒.๑ ดังนี้

^{๑๒}ภัทรธิดา ผลงาม, แนวทางการวิจัยชุมชน, (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

^{๑๓}มงคล ด้านธานินทร์, เศรษฐกิจชุมชนเชิงระบบ : หลักการและแนวการปฏิบัติในเศรษฐกิจชุมชน
 ที่ตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทยกรมการปกครอง, ๒๕๔๑),
 หน้า ๒๑.

แผนภาพที่ ๒.๑ แนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน

ที่มา : มงคล ด้านธานินทร์, (๒๕๔๑, หน้า ๓๒)

จากแผนภาพที่ ๒.๑ เป็นแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. ปณิธาน หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องดำเนินการด้วยความมุ่งมั่น ต้องสัมพันธ์กับ การเมือง การปกครอง การศึกษา และวัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การดำเนินการเศรษฐกิจใดๆ จะไม่ช่วยให้บรรลุปณิธานได้

๒. ทำอะไร หมายถึง ทำงานเพื่อดำรงชีพในแนวสัมมาชีพ เพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่นๆ ในชุมชน เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลผลิต ตัดเย็บเสื้อผ้า ปลูกพืชสมุนไพร บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

๓. ทำกับใคร หมายถึง ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเองอย่างไม่เป็นทางการ ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น สหกรณ์ สมาคมหรือรวมกลุ่มกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือนักวิชาการ

๔. ทำอย่างไร เมื่อรวมกลุ่มแล้วก็ทำการผลิตสินค้า แปรรูป และซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า

๕. ทำไปทำไม เนื่องจากชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน การรวมกลุ่มจะช่วยให้เกิดความพออยู่พอกิน เกิดความพึงพอใจ เพื่อจะเกิดความคุ้มค่ากับการลงทุน และเพื่อกำไร

๖. เพื่ออะไร เป็นการรวมตัวของชุมชนในระดับล่างสุดของสังคม เพื่อร่วมกันทำงานให้คนมีความสุข และชุมชนมีความเข้มแข็ง

คำว่า “ชุมชน” นั้นจะประกอบไปด้วย ครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่เข้ามารวมอยู่ในบริเวณเดียวกัน หรือก่อตั้งเป็นชุมชนในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งอาจจะเรียกเป็นละแวกบ้าน หรือหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านก็ได้ความเป็นชุมชนไม่จำกัดเฉพาะขอบเขตของหมู่บ้านเท่านั้น แต่อาจจะรวมถึงลักษณะเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่กว้างขวางทั้งระบบอุปถัมภ์และแบบเครือญาติด้วย

ส่วนคำว่า “เศรษฐกิจ” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภ� และการกระจายผลผลิตโดยผ่านกระบวนการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกัน และมีการใช้สื่อกลางในการแลกเปลี่ยนดังนั้นคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” จึงหมายถึง ระบบเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น หรือชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขของรายได้ รายจ่าย การผลิต และการบริโภคเท่านั้น แต่จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และรวมถึงการมีระบบคุณค่าเข้าไปด้วย^{๑๔}

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชน หรือเอกชนรวมกิจการและ/หรือช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมดหรือบางส่วนหรือรับช่วงงานไปทำจากเอกชนหรือกลุ่มองค์กรอื่น โดยการประสานทำงานกับพหุภาคี กับหน่วยงานหรือเอกชน และผู้คนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมช่วยเหลือการผลิต การตลาด การจัดการ รวมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยวการพัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดรายได้ส่งผลต่อคน ครอบครัว ชุมชน^{๑๕}

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การสร้างคนให้มีความสามารถในการเรียนรู้ เพื่อจะได้มีความรู้ความสามารถในการผลิต การแปรรูป การบริหารการจัดการในการประกอบอาชีพในภาคภูษา และทำให้ชุมชนมีความสามารถ สร้างงานแลกเปลี่ยนผลผลิต มีรายได้มั่นคง มีการออม มีการนำรายได้และเงินออมไปลงทุนในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างรายได้และการออมเพิ่มขึ้น^{๑๖}

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การประกอบสัมมาชีพของชาวบ้านที่เน้นการร่วมมือกันในกลุ่มกิจกรรมการเกษตรต่อเนื่องการเกษตรและนอกภาคการเกษตรในระดับครอบครัว เพื่อพอกินพอใช้จากนั้น กิจกรรมลักษณะกลุ่มอาจขยายตัวสู่ระดับชุมชน และสู่ภูมิภาคในอนาคต ในการนี้ได้นั้นจัดหมายเพื่อให้คนมีความสุขและชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเมื่อพิจารณาภาพรวมของประเทศจะช่วยให้สังคมไทยอยู่รอดปลอดภัยพร้อมจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในอนาคต^{๑๗}

^{๑๔} Kemp, Jeremy, “The Dialectics of Village and State in Modern Thailand”, *Journal of Southeast Asian Studies*, 22 (2) (1991) : 312-326.

^{๑๕}กรมการพัฒนาชุมชน, *ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง*, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

^{๑๖}กองฝึกอบรม กรมการพัฒนาชุมชน, *แนวทางการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕.

^{๑๗}คณะที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, *เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองและยุทธศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓.

เศรษฐกิจชุมชน ตัวนำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งนำไปสู่การเรียนรู้และสร้างเสริมวัฒนธรรมของชุมชนหลายประการคือ^{๑๘}

๑) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ต้องหากิจกรรมหรือตัวนำที่เป็นการพัฒนาศักยภาพของคน และเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของเขาให้มากที่สุดซึ่ง “เศรษฐกิจชุมชน” จะเป็นคำตอบที่เหมาะสมที่สุด ถ้ามองว่าการประกอบธุรกิจต้องมีปัจจัยอะไรบ้าง คำตอบคืออย่างน้อยต้องมี ๖ อย่างได้แก่ การตลาด การจัดการทุน ข้อมูล แรงงาน และวัตถุดิบทั้งหมดนี้ชนบทไม่มีอะไรเลย นอกจากแรงงาน สำหรับการตลาดการจัดการตลาด การจัดการ ทุน ข้อมูลและวัตถุดิบมีบางไม่มีบาง แต่ถ้ามองภาคธุรกิจไปช่วยชุมชนให้เกิดธุรกิจ (Partnership) ช่วยเรื่องการตลาด การจัดการและทุน โดยเริ่มต้นให้ชุมชนลงมือดำเนินการเป็นเจ้าของเองตั้งแต่ คิด ทำ บริหารจัดการและแบ่งปันผลประโยชน์ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้การจัดการ และการตลาดอย่างเป็นระบบได้ซึ่งนำไปสู่การศึกษา การเรียนรู้รอบระบบตามธรรมชาติ กระบวนการกลุ่มในการทำการเลี้ยงชีพร่วมกันอย่างเปิดเผย โปร่งใสจะทำให้เกิดการเน้นอาชีพที่สุจริตและมีการควบคุมจริยธรรมของกลุ่มกันเองและเมื่อเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งก็จะนำไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ โดยอัตโนมัติ เช่น เรื่องสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและที่สำคัญ ชุมชนมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีรายได้ มักจะแบ่งรายได้ ๒ ถึง ๓ เปอร์เซ็นต์มาสนับสนุนเรื่องสังคม เช่น ศูนย์เด็กเล็กนำเงินไปพัฒนาทางด้านโภชนาการของชุมชนพัฒนาการศึกษา หรือใช้สำหรับช่วยเหลือค่าเจ็บป่วยของคนในชุมชน เป็นต้นทั้งหมดจะช่วยทางด้านจริยธรรมให้เกิดขึ้นด้วย ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้กระบวนการเศรษฐกิจมาสนับสนุนบทบาทสตรีได้ด้วย เพราะมีหลายกลุ่มที่สตรีเข้ามามีบทบาทในการจัดการดำเนินธุรกิจ ฉะนั้นเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นตัวการทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาด้านวัฒนธรรมและจริยธรรมชุมชนอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องอีกหลายประการ

๒) ธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นมีหลายตัวอย่าง เช่น การมีกลุ่มแม่บ้านรวมตัวกันตั้งปั้มน้ำมัน ซึ่งบริษัทบางจากฯ ช่วยเรื่องทุน การตลาด และให้มีการเรียนรู้ การจัดการก็สามารถขยายไปเปิดเป็นร้านค้า ร้านอาหารต่อเนื่องไปได้ หรือการตั้งร้านค้าขนาดเล็กในชุมชน สินค้าเกษตรก็มาขายได้ หรือการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนต้องมีคนไปช่วยฝึกอบรมมีเงินทุนซึ่งธนาคารออมสินอาจจะเขาไปสนับสนุนด้านเงินทุนได้

๓) ในการทำเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ถ้าให้ชาวบ้านร่วมกับธุรกิจเอกชนทำให้เกิดได้และต่อเนื่องเพราะมีมุมมองใกล้เคียงกัน โดยรัฐควรจะทำในเรื่องการจัดเวที ในเรื่องปัจจัยด้านระบบภาษี การคลังท้องถิ่น รายได้ท้องถิ่นเพื่อให้ท้องถิ่นแข็งแรง

๔) สิ่งที่รัฐควรทำ คือ สร้างระบบจูงใจเพื่อให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่จะกระจายสู่ภูมิภาคมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะต้องศึกษาว่าหากอุตสาหกรรมไปตั้งในชุมชนแล้ว

^{๑๘}โสภณ สุภาพงษ์, การจัดการด้านพลังงานเพื่อลดผลเสียหายต่อเศรษฐกิจไทย, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘-๑๙.

สามารถพัฒนาชุมชน โดยเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนให้เจริญควบคู่กันไป มีมาตรการจูงใจใดบ้างอะไรเกื้อหนุนอะไรที่จะให้ภาคธุรกิจเอกชนเขามามีส่วนรวมมากขึ้นสรุป การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยเศรษฐกิจของชุมชนเป็นตัวนำและจะนำไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ ต่อไปได้ เศรษฐกิจของชุมชนที่จะสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาคนได้จะต้องริเริ่มโดยชุมชนบริหารการจัดการโดย ชุมชนเป็นเจ้าของและแบ่งปันผลกำไรส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาชุมชน โดยภาคธุรกิจเอกชน เน้นการรวมความร่วมมือ (Partnership) ในส่วนประกอบของการดำเนินธุรกิจที่จำเป็น อันได้แก่ การหาตลาด การเสริมทักษะ การบริหารจัดการ หรือการสนับสนุนด้านเงินทุน โดยภายนอกซึ่งอาจจะเป็นภาครัฐหรือธุรกิจหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจะเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนด้านปัจจัยและองค์ประกอบตลอดจนการเสริมสร้างโอกาสให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเกิดขึ้น และเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง เช่น มาตรการด้านภาษี

เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวเองให้เข้มแข็ง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมคือชุมชน^{๑๙}

สรุปได้ว่า เป้าหมายสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือเพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคลครอบครัว และชุมชนโดยใช้องค์กรเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในขณะเดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พนุพิทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

ตารางที่ ๒.๒ ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ภัทรธิดา ผลงาม, (๒๕๔๘, หน้า ๓๔).	เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชน หรือเอกชนร่วมกิจการ ช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมด หรือบางส่วนโดยประสานทำงานกับ พหุภาคีและผู้คนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ช่วยเหลือการผลิต การตลาด การจัดการร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยว การพัฒนา

^{๑๙}ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๓-๔๔.

ตารางที่ ๒.๒ ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
มงคล ด้านธานินทร์, (๒๕๔๑, หน้า ๒๑).	ส่งเสริมวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดรายได้ ส่งผลต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน ๑. ปณิธาน ๒. ทำอะไร ๓. ทำกับใคร ๔. ทำอย่างไร ๕. ทำไปทำไม ๖. เพื่ออะไร
Kemp, Jeremy, (1991 : 312-326).	เศรษฐกิจชุมชน จึงหมายถึง ระบบเศรษฐกิจระดับ ท้องถิ่น หรือชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้ มีแต่เพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขของ รายได้ รายจ่าย การผลิต และการบริโภคเท่านั้น แต่ จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของคนในชุมชน
กรมการพัฒนาชุมชน, (๒๕๔๗, หน้า ๒๑).	เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือ องค์กรชุมชน หรือเอกชนรวมกิจการและ/หรือช่วย กันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมดหรือบางส่วนหรือ รับช่วงงานไปทำ
กองฝึกอบรม กรมการพัฒนาชุมชน, (๒๕๔๑, หน้า ๒๕).	เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การสร้างคนให้มี ความสามารถในการเรียนรู้ เพื่อจะได้มีความรู้ ความสามารถในการผลิต การแปรรูป การบริหาร การจัดการในการประกอบอาชีพในภาคภูมิต้อง และทำให้ชุมชนมีความสามารถ สร้างงาน แลกเปลี่ยนผลผลิต มีรายได้มั่นคง มีการออม มีการ นำรายได้และเงินออมไปลงทุนในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างรายได้และการออมเพิ่มขึ้น

ตารางที่ ๒.๒ ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
คณะที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, (๒๕๔๑, หน้า ๖๓).	เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การประกอบสัมมาชีพ ของชาวบ้านที่เน้นการร่วมมือกันในกลุ่มกิจกรรม การเกษตรต่อเนื่องการเกษตรและนอกภาค การเกษตรในระดับครอบครัว เพื่อพอกินพอใช้ จากนั้น กิจกรรมลักษณะกลุ่มอาจขยายตัวสู่ระดับ ชุมชน และสู่ภูมิภาคในอนาคต ในการนี้ได้นั้นจัด หมายเพื่อให้คนมีความสุขและชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเมื่อ พิจารณาภาพรวมของประเทศจะช่วยให้สังคมไทย อยู่รอดปลอดภัยพร้อมจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ใด ๆ ในอนาคต
โสภณ สุภาพงศ์, (๒๕๔๑, หน้า ๑๘-๑๙).	เศรษฐกิจชุมชน ตัวนำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งนำไปสู่ การเรียนรู้และสร้างเสริมวัฒนธรรมของชุมชนหลาย ประการคือ ๑) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ๒) ธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นมีหลายตัวอย่าง ๓) ในการ ทำเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ๔) สิ่งที่รัฐควรทำ
ประเวศ วะสี (๒๕๔๑, หน้า ๔๓-๔๔).	เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตนเอง ให้เข้มแข็ง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมคือชุมชน

๒.๓ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๑ ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรง
อยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งใน
การพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ
เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึง
ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการ
เปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความ

ระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอนและ ขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและ นักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนมีความเพียรพยายามมีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร อมต่อการรองรับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”^{๒๐}

ความหมายและแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงว่าแนวคิดหลัก“แนวทางการดำรงอยู่และ ปฏิบัติของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน และระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและ การบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อ โลกยุคโลกาภิวัตน์”^{๒๑}

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันใน ตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการ วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนใน ชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อ สัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและ ความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ^{๒๒}

^{๒๐}สมพร เทพสิทธา, การเดินตามรอยพระยุคลบาท เศรษฐกิจพอเพียง ช่วยแก้ปัญหาความยากจน และการทุจริต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖-๑๗

^{๒๑}กลุ่มพัฒนารอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, **กรอบแนวคิดทาง เศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓-๒๕.

^{๒๒}คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่ง ชาติ, **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้พูดถึงวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่พูดถึงกรอบคิดในการตัดสินใจเพื่อให้การพัฒนาเกิดประโยชน์ที่สุดต่อทุกคน^{๒๓}

เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เรามีได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้โดยไม่เดือดร้อนกำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยมมีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด^{๒๔}

ตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป้าหมายหรือปรัชญาการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน ทางสายกลาง มีความพอดีโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนสิ่งสำคัญต้องรู้จักพึ่งพาตนเองและทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ก่อนจะไปพึ่งพาคนอื่นหรือปัจจัยภายนอก หรือ หมายถึง การอุ้มชูตนเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง ครอบครัว และชุมชน^{๒๕}

เศรษฐกิจพอเพียง และ ทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริเป็นหลักการและแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อเกษตรกรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งแนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเน้นการช่วยเหลือและพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าองค์พระประมุขของไทย ได้พระราชทานหลักการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยทุกระดับทุกสาขาอาชีพ ตลอดจนถึงแนวทางการพัฒนาและบริหารประเทศให้เป็นไปในทางสายกลางมีความพอประมาณ มีเหตุผล รู้จักพึ่งตนเอง และทรัพยากรที่เรามีอยู่นำมาใช้ประโยชน์ด้วยความรอบรู้รอบคอบ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งหลักการนี้มีความสำคัญในการนำไปใช้บริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างความมั่นคงด้านการดำรงชีวิตให้แก่เกษตรกรและสังคมโดยรวมของไทย^{๒๖}

^{๒๓}คณะทำงานวิชาการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำ **ตรชนวิวัฒภาวะเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**, (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕.

^{๒๔}สุเมธ ตันติเวชกุล, **โครงการพัฒนากฎการศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓.

^{๒๕}วิทยา อธิปอนันต์, **เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง**, กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๔๒, (อัสสัมชัญ), หน้า ๑-๕.

^{๒๖}กรมวิชาการ, **แนวทางการจัดการเรียนรู้เกษตรแบบ เศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า คำนำ.

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน เดินทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียงกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญต้องรู้จักการพึ่งพาตนเอง โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักการนำทรัพยากร ที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น รู้จักการนำปัจจัยพื้นฐานมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขความสบาย และพอเพียงกับตนเอง^{๒๗}

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกัน ในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้^{๒๘}

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางการพัฒนา ของประเทศ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ได้ยึดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาของประเทศ โดยมีแนวทางดังนี้

๑. ทางสายกลาง ไม่พัฒนาไปในทางทิศใดทิศหนึ่งจนเกินไป เช่น ปิดหรือเปิดเสรีเต็มที่
๒. ความสมดุลและความยั่งยืน เน้นการพัฒนาในลักษณะองค์รวม
๓. ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความพอดีทั้งในการผลิตและการบริโภค
๔. ภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

๕. การเสริมสร้างคุณภาพคน เน้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีตรียมตรี เอื้ออาทร มีความเพียร มีวินัย มีสติ ไม่ประมาท พัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

ซึ่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธของ (Schumacher) นักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมัน ได้กล่าวว่า “สัมมาอาชีวะ” ซึ่งเป็นธรรมข้อหนึ่งในมรรคแปดของพระพุทธเจ้าเป็นเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ นัก เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ส่งเสริมให้มนุษย์มีมาตรฐานการครองชีพที่สูง โดยวัดจากจำนวนการบริโภค และ ถือว่า ผู้ที่บริโภคมากจะ “อยู่ดีกินดี” กว่าผู้บริโภคน้อย แต่นักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมีความเห็นว่า การ บริโภคเป็นเพียงมรรคที่จะ

^{๒๗} ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

^{๒๘} คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

นำมาซึ่งความอยู่ดีกินดี ดังนั้นจุดมุ่งหมายน่าจะอยู่ที่การทำให้การกินดีอยู่ดี มากที่สุด โดยการบริโภคให้น้อยที่สุด หัวใจของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ ความเรียบง่าย อหิสาธรรม และทางสายกลาง

นอกจากนี้ “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” ของพระธรรมปิฎก (ประยุทธิ์ ปยุตโต) ว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธนี้มีลักษณะเป็นสายกลาง อาจจะเรียกว่า เศรษฐศาสตร์ สายกลางหรือ เศรษฐศาสตร์มีขั้วมาปฏิบัติที่ว่าเป็นสายกลางเป็นมัชฌิมา คือ มีความพอดี พอประมาณ ได้ดุลยภาพ ความพอดี คือ จุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน หมายความว่า เป็นการได้รับความพึงพอใจด้วยการตอบสนองความต้องการของคุณภาพชีวิต ตัวกำหนด เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ มัตตัญญูตา ความรู้จักพอประมาณ รู้จักพอประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค หมายถึง ความพอดีให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ^{๒๙}

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงชี้ให้ประชาชนได้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่ควรจะเป็น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้โดยไม่เดือดร้อนซึ่งที่จริงแล้วก็เป็นแนวทางที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย และสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ ในระดับบุคคล ครอบครัวชุมชน จนถึงระดับประเทศ^{๓๐}

สรุปทัศนะและความคิดเห็นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมต่าง ๆ ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมรัฐแห่งชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระเบียบวาระรับด่วนของชาติอันประกอบด้วย ๑) สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ ๒) สร้างเศรษฐกิจพอเพียง ๓) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน ๔) ปฏิรูประบบรัฐทั้งการเมืองและระบบราชการ ๕) ปฏิรูปการศึกษา ๖) ปฏิรูปสื่อ และ ๗) ปฏิรูปกฎหมาย ที่เมื่อเชื่อมโยงกันแล้วจะทำให้ประเทศไทยมีฐานที่เข้มแข็งและเติบโตได้อย่างสมดุล^{๓๑}

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์^{๓๒}

ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง

^{๒๙}สมพร เทพสิทธา, เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓-๒๗.

^{๓๐}สุเมธ ตันติเวชกุล, การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตและประกอบธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๓๑}อภิชัย พันธเสน, การประยุกต์พระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐-๖๘.

^{๓๒}เกษม วัฒนชัย, การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเครือข่ายการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ประกอบกิจ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘.

หมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๓๓}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอเพียงอย่างน้อย ๗ ประการคือ

๑. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
๒. จิตใจพอเพียง รักเอื้ออาทรผู้อื่น
๓. สิ่งแวดล้อมพอเพียง อนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นพื้นฐานในการ

ประกอบอาชีพ

๔. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง รวมตัวกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาสังคมปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

๖. ปัญญาพอเพียง เรียนรู้ร่วมกัน เท้าตันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

๗. ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง เพราะเศรษฐกิจที่สัมพันธ์และเติบโตจากฐานทางวัฒนธรรม อันหมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมจึงจะเป็นเศรษฐกิจมั่นคง

๘. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ผันผวนอย่างรวดเร็วจนกระทั่งมนุษย์ไม่สามารถรับได้

นอกจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการพึ่งตนเองได้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นที่สุดสำหรับอนาคตที่มั่นคงการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน และต้องเป็นการระเบิดจากภายในมากกว่าการผลักดันจากภายนอกแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีรากฐานจากคำสอนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับธรรมชาติของความเป็นมนุษย์แต่หลักธรรมดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่แต่ในศาสนาพุทธเท่านั้น ในศาสนาอื่นๆ ก็มีการสอนในเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เช่น เรื่องความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์และประโยชน์ของการอบรมวินัยในตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

^{๓๓}กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, เกร็ดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บีทีเอส เพรส จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

ตารางที่ ๒.๓ ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมพร เทพสิทธา, (๒๕๔๙, หน้า ๑๖-๑๗).	ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน
กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (๒๕๔๖, หน้า ๑๓-๒๕).	เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให่ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์
คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ พอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, (๒๕๔๘, หน้า ๔).	เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให่ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้

ตารางที่ ๒.๓ ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรับรองการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี
คณะทำงานวิชาการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (๒๕๕๐, หน้า ๖๕).	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้พูดถึงวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่พูดถึงกรอบคิดในการตัดสินใจ เพื่อให้การพัฒนาเกิดประโยชน์ที่สุดต่อทุกคน
สุเมธ ตันติเวชกุล, (๒๕๔๒, หน้า ๕๓).	เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ว่าความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เรามิได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้โดยไม่ต้องรื้อรันทำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยมมีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด
วิทยา อธิปอนันต์, (๒๕๔๒, หน้า ๑-๕).	ตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป้าหมายหรือปรัชญาการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน ทางสายกลาง มีความพอดีโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนสิ่งสำคัญต้องรู้จักพึ่งพาตนเอง และทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ก่อนจะไปพึ่งพาคนอื่นหรือปัจจัยภายนอก หรือ หมายถึง การอุ้มชูตนเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง ครอบครัว และชุมชน

ตารางที่ ๒.๓ ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
กรมวิชาการ, (๒๕๕๒, หน้า คำนำ).	เศรษฐกิจพอเพียง และ ทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริเป็นหลักการและแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อเกษตรกรรมในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งแนวความคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเน้นการช่วยเหลือและพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองจากกล่าวโดยสรุปได้ว่าองค์พระประมุขของไทย ได้พระราชทานหลักการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยทุกระดับทุกสาขาอาชีพ ตลอดจนถึงแนวทางการพัฒนาและบริหารประเทศให้เป็นไปในทางสายกลางมีความพอประมาณ มีเหตุผล รู้จักพึ่งตนเอง
ประเวศ วะสี, (๒๕๔๑, หน้า ๔).	เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน เดินทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียงกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่าง ๆ
คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (๒๕๕๐, หน้า ๘).	เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิดหลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสถานะแวดล้อม ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบระมัดระวังควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

ตารางที่ ๒.๓ ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมพร เทพสิทธา, (๒๕๔๘, หน้า ๑๓-๒๗).	เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางการพัฒนา ของประเทศ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ได้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาของประเทศ โดยมีแนวทางดังนี้ ๑. ทางสายกลาง ไม่พัฒนาไปในทางทิศใดทิศหนึ่งจนเกินไป เช่น ปิดหรือเปิดเสรีเต็มที่ ๒. ความสมดุลและความยั่งยืน เน้นการพัฒนาในลักษณะองค์รวม ๓. ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความพอดีทั้งในการผลิตและการบริโภค ๔. ภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ๕. การเสริมสร้างคุณภาพคน เน้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มิตรไมตรี เอื้ออาทร มีความเพียร มีวินัย มีสติ ไม่ประมาท พัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง
สุเมธ ตันติเวชกุล, (๒๕๕๐, หน้า ๑๔).	เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงชี้ให้ประชาชนได้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่ควรจะเป็น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้โดยไม่เดือดร้อนซึ่งที่จริงแล้วก็เป็นแนวทางที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย และสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ ในระดับบุคคล ครอบครัวชุมชน จนถึงระดับประเทศ
อภิชัย พันธเสน, (๒๕๔๖, หน้า ๖๐-๖๘).	เศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมนูญแห่งชาติหรือเป็นส่วนหนึ่งในระเบียบวาระริบด่วนของชาติอันประกอบด้วย ๑) สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ ๒) สร้างเศรษฐกิจพอเพียง ๓) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน ๔) ปฏิรูประบบรัฐทั้งการเมือง

ตารางที่ ๒.๓ ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	และระบบราชการ ๕) ปฏิรูปการศึกษา ๖) ปฏิรูปสื่อ และ ๗) ปฏิรูปกฎหมาย ที่เมื่อเชื่อมโยงกันแล้วจะทำให้ประเทศไทยมีฐานที่เข้มแข็งและเติบโตได้อย่างสมดุล
เกษม วัฒนชัย, (๒๕๕๑, หน้า ๑๘).	เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้าง ความเข้มแข็ง เพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, (๒๕๕๐, หน้า ๓๔).	ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

๒.๓.๒ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนเพื่อนำไปศึกษาและปฏิบัติและสามารถสรุปหลักการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการธุรกิจได้ ๙ ประการ ได้แก่^{๓๔}

๑. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม คือเลือกใช้เทคโนโลยีที่มีต้นทุนการผลิตต่ำ แต่ถูกหลักวิชาการสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด คือในกระบวนการผลิตทั้งหมดจะไม่ให้มีของเสียออกจากระบบการผลิตโดยของเสียของระบบการผลิตหนึ่งจะถูกนำไปใช้เป็นปัจจัยในการผลิตของอีกกระบวนการผลิต ทำให้ไม่มีของเสียเป็นการลบลบพิษ

๓. เน้นการจ้างงานเป็นหลักโดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน นอกจากจำเป็นเพราะจะทำให้เกิดความเสียหายกับผลผลิต

๔. มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม คือขนาดการผลิตสอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ

๕. ดำเนินธุรกิจอย่างรอบ ไม่โลภมากและไม่เน้นกำไรในระยะสั้นเป็นหลัก

๖. ประกอบธุรกิจอย่างซื่อสัตย์สุจริตไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ลูกค้า ลูกจ้างและผู้จำหน่ายวัตถุดิบ

๗. มีผลิตภัณฑ์หลายชนิดและสามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายเพื่อกระจายความเสี่ยง

๘. ไม่ก่อหนี้สินจนเกินความสามารถในการบริหารจัดการหรือบริหารความเสี่ยงต่ำ

๙. ใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นหลักและเน้นตลาดในท้องถิ่นก่อนแล้วค่อยขยายไปตลาดภูมิภาคจนถึงตลาดภายในประเทศและต่างประเทศตามลำดับ

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาชุมชนการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับการพัฒนาชุมชน และกล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมจะนำไปใช้กับการพัฒนาชุมชน ได้แก่^{๓๕}

๑. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นผลจากการรวบรวมสะสมความรู้จากการปฏิบัติจริง มีการทดลอง วิจัย ติดตามประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องจึงเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

๒. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะการวิเคราะห์บนพื้นฐานความเป็นจริง ของสังคมไทยซึ่งไม่มีในตำราตะวันตก

๓. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นบูรณาการความรู้จากหลายสาขา ต้องพิจารณารอบด้านผสมผสานกันและมองปัญหาแบบองค์รวมในการแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ

^{๓๔}สมพร เทพสิทธา, เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, หน้า ๓๒.

^{๓๕}กรมวิชาการ, แนวทางการจัดการเรียนรู้เกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

๔. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคลครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศจนถึงสังคมโลก เพราะมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์ดำเนินชีวิตภายใต้ความถูกต้องเหมาะสมไปสู่ความสมดุลมั่นคงและยั่งยืน

๕. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกสาขาอาชีพซึ่งไม่ใช่ชุดความรู้สูตรสำเร็จแต่ต้องนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมของแต่ละหน่วยงาน สาขาอาชีพ

๖. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นต้นแบบตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่ทำให้เข้าใจและประยุกต์ไปใช้กับการพัฒนาชุมชนนอกจากนั้นยังกล่าวถึงชุมชนเข้มแข็ง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งหรือการรวมกลุ่มของคนในชุมชนและแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนและสรุปว่าการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนจนสามารถพึ่งตนเองได้จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศให้มีความเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและมีเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพโดยนำมาใช้ในการบริหารจัดการปัจจัยทุนทั้ง ๔ ประเภทคือทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติและทุนสังคมซึ่งภาครัฐและภาคเอกชนจำเป็นต้องนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมให้มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และต้องมีความรู้คู่คุณธรรมเพื่อสามารถนำประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน^{๓๖}

หลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากภายในและเกิดจากปัจจัยภายในซึ่งเป็นไปตามแนวทางของหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจภายในครัวเรือน ชุมชน ภายในประเทศเป็นหลักและให้วิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างรากฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ให้ความสำคัญกับการผลิตและการบริโภคภายในชุมชน ภายในประเทศลดขั้นตอนการตลาดและการเงินทำให้วางแผนการผลิตได้พอเหมาะใช้หลักพอประมาณไม่ทำให้มีการผลิตมากเกินไปจนเหลือใช้เป็นการสิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติมีระบบการจัดการอย่างมีเหตุผลและสร้างภูมิคุ้มกันโดยการพัฒนาเริ่มจากภายในให้มีความเข้มแข็งไม่พึ่งพาจากภายนอก การแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพเกิดจากการใช้ปัจจัยภายในเป็นกลไกขับเคลื่อนเนื่องจากเป็นปัจจัยที่สามารถควบคุมได้ นอกจากนั้น ยังต้องสร้างจิตสำนึกให้มีคุณธรรม ให้เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญคำนึงสิ่งแวดล้อมและเพิ่มความรู้เน้นการลงทุนที่จะพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนมากขึ้นเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๓๗}

^{๓๖}ประสพโชค มั่งสวัสดิ์, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารเศรษฐกิจ ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๕๖.

^{๓๗}สมพจน์ กรรณนุช, เศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑.

ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องมีการเรียนรู้มีความเป็นอิสระ สามารถคิดและตัดสินใจได้เอง พึ่งพาตนเองได้และการพัฒนาที่ยั่งยืนย่อมเกิดจากข้างในคือเริ่มจากคนในชุมชนซึ่งต้องมีการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้สามารถสรุปการเรียนรู้ได้ดังนี้

๑. การเรียนรู้สภาพที่เป็นจริง ปัญหาที่กำลังประสบเปรียบเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกัน
๒. การเรียนรู้ให้ได้หลักคิด โดยเริ่มจากการหาข้อมูลเพื่อให้ได้ความรู้หลักคิดแนวทางปฏิบัติและนำไปสู่ปัญญา

๓. การเรียนและการจัดการทรัพยากร ต้องมีความคิดสร้างสรรค์นำเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สะสมถ่ายทอดกันมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

๔. การเรียนรู้สังคมโลกในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป

๕. การเรียนรู้ที่จะสร้างเครือข่ายหรือสร้างความสัมพันธ์ร่วมมือทำกิจกรรมกับชุมชนอื่น เพื่อสามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้การทำงานแบบเครือข่ายจะช่วยลดรายจ่ายเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน^{๓๘}

แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีการออมเพิ่มขึ้นสามารถฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้นและแหล่งความรู้ส่วนใหญ่ได้รับจากสื่อบุคคลจากภายนอกท้องถิ่นซึ่งวิสาหกิจชุมชนจะคัดสรรสิ่งที่เหมาะสมกับตนเองได้ดีกว่า ที่คนอื่นมาจัดการให้^{๓๙}

ความคิดเห็นว่าลักษณะของอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ใช้เทคโนโลยีอย่างง่าย มุ่งขยายตลาดในท้องถิ่นเป็นอุตสาหกรรมที่มีลักษณะการผลิตและการตลาดที่มีความคล่องตัวในการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการ จึงมีโอกาสประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่ายกว่า^{๔๐}

^{๓๘} เสรี พงศ์พิศ, เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๓๙} นรินทร์ สังข์รักษาและคณะ, “ผลดีของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน : ศึกษากรณีจังหวัดราชบุรี”, รายงานวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๕๖.

^{๔๐} สันติ บางอ้อและคณะ, การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

ตารางที่ ๒.๔ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมพร เทพสิทธา, (๒๕๔๘, หน้า ๓๒).	เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนเพื่อนำไปศึกษาและปฏิบัติและสามารถสรุปหลักการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการธุรกิจได้ ๙ ประการ ได้แก่ ๑. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ๒. การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด ๓. เน้นการจ้างงานเป็นหลักโดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ๔. มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม ๕. ดำเนินธุรกิจอย่างรอบ ไม่โลภมากและไม่เน้นกำไรในระยะสั้นเป็นหลัก ๖. ประกอบธุรกิจอย่างซื่อสัตย์สุจริตไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ลูกค้า ลูกจ้างและผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ๗. มีผลิตภัณฑ์หลายชนิดและสามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายเพื่อกระจายความเสี่ยง ๘. ไม่ก่อหนี้สินจนเกินความสามารถในการบริหารจัดการหรือบริหารความเสี่ยงต่ำ ๙. ใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นหลักและเน้นตลาดในท้องถิ่นก่อนแล้วค่อยขยายไปตลาดภูมิภาค
กรมวิชาการ, (๒๕๔๒, หน้า ๗).	ลักษณะที่สำคัญของความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมจะนำไปใช้กับการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ๑. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นผลจากการรวบรวมสะสมความรู้จากการปฏิบัติจริง ๒. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะการวิเคราะห์บนพื้นฐานความเป็นจริง ๓. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นบูรณาการความรู้จากหลายสาขา ต้องพิจารณารอบ

ตารางที่ ๒.๔ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	ด้านผสมผสานกันและมองปัญหาแบบองค์รวมในการแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ ๔. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศจนถึงสังคมโลก ๕. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ได้ในทุกสาขาอาชีพ ๖. ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นต้นแบบตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่ทำให้เข้าใจและประยุกต์ไปใช้กับการพัฒนาชุมชน
ประสพโชค มั่งสวัสดิ์, (๒๕๕๒, หน้า ๕๖).	การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศให้มีความเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและมีเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพโดยนำมาใช้ในการบริหารจัดการปัจจัยทุนทั้ง ๔ ประเภทคือทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติและทุนสังคมซึ่งภาครัฐและภาคเอกชนจำเป็นต้องนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมให้มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และต้องมีความรู้คู่คุณธรรมเพื่อสามารถนำ ประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
สมพจน์ กรรณนุช, (๒๕๕๑, หน้า ๒๑).	หลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากภายในและเกิดจากปัจจัยภายในซึ่งเป็นไปตามแนวทางของหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจภายในครัวเรือน ชุมชน ภายในประเทศเป็นหลักและให้วิสาหกิจชุมชนเป็น เครื่องมือที่สำคัญในการสร้างรากฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ให้มีความสำคัญกับการผลิตและการบริโภคภายในชุมชน

ตารางที่ ๒.๔ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เสรี พงศ์พิศ, (๒๕๔๙, หน้า ๙).	การพัฒนาที่ยั่งยืนย่อมเกิดจากข้างในคือเริ่มจากคน ในชุมชนซึ่งต้องมีการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้สามารถสรุปการเรียนรู้ได้ดังนี้ ๑. การเรียนรู้สภาพที่เป็นจริง ๒. การเรียนรู้ให้ได้หลักคิด ๓. การเรียนและการจัดการทรัพยากร ๔. การเรียนรู้สังคมโลกในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ๕. การเรียนรู้ที่จะสร้างเครือข่ายหรือสร้าง ความสัมพันธ์ร่วมมือทำกิจกรรมกับชุมชนอื่นเพื่อ สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้
นรินทร์ สังข์รักษาและคณะ, (๒๕๕๒, หน้า ๕๖).	แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีการออมเพิ่มขึ้น สามารถฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ชุมชนมีความ เข้มแข็ง มีเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้นและแหล่งความรู้ ส่วนใหญ่ได้รับจากสื่อบุคคลจากภายนอกท้องถิ่นซึ่ง วิสาหกิจชุมชนจะคัดสรรสิ่งที่เหมาะสมกับ ตนเองได้ ดีกว่า ที่คนอื่นมาจัดการให้
สันติ บางอ้อ และคณะ, (๒๕๔๒, หน้า ๑๑).	ความคิดเห็นว่าลักษณะของอุตสาหกรรมที่สอดคล้อง กับหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่อุตสาหกรรมขนาด กลางและขนาดย่อมที่มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ใช้ เทคโนโลยีอย่างง่าย มุ่งขยายตลาดในท้องถิ่นเป็น อุตสาหกรรมที่มีลักษณะการผลิตและการตลาดที่มี ความคล่องตัวในการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหาร จัดการ จึงมีโอกาสประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงได้ง่ายกว่า

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุดในระดับรากหญ้า และมีบทบาทสำคัญในระบอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน เพราะเป็นการปกครองที่เกิดขึ้นโดยประชาชนที่รู้และเข้าใจในปัญหา รวมถึงความต้องการของประชาชนในชุมชน และหมู่บ้านด้วยกันอย่างแท้จริง นอกจากนั้นยังสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบได้อย่างตรงประเด็น รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเจตนารมณ์ของการปกครองท้องถิ่นได้ถูกกำหนดขึ้นบนพื้นฐานทฤษฎีการกระจายอำนาจและอุดมการณ์ประชาธิปไตย ที่มุ่งเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง และกิจกรรมการปกครองตนเอง ซึ่งถือเป็นความสำคัญเป็นอย่างยิ่งโดยสรุปร่วมกันดังนี้^{๔๑}

๑. การปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นสถาบันที่พลเมืองฝึกสอนการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดความคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่พลเมือง อันจะนำมาสู่ความสู่ความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตย

๒. การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล

๓. การปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง เพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดสำนึกของตนเองต่อท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนร่วมรับรู้ถึงอุปสรรค ปัญหา และช่วยกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นตนเอง

๔. การปกครองท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตรงเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ

๕. การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมือง และทางการบริหารของประเทศในอนาคต

๖. การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเอง

๒.๔.๑ ความหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นได้นักคิด นักทฤษฎี และนักรัฐประศาสนศาสตร์ได้ให้นิยามหรือความหมายไว้ในหลากหลายมิติ เป็นต้นว่า การปกครองท้องถิ่น คือ หน่วยงานปกครองซึ่งรัฐได้จัดตั้งขึ้น ให้มีอำนาจในการปกครองตนเอง (Autonomy) มีสิทธิทางกฎหมาย (Legal Rights) และต้องมีองค์กรที่จำเป็นในการปกครอง (Necessary Organization) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้มีความมุ่งหมายของการปกครองท้องถิ่นนั้น ๆ^{๔๒} ซึ่งเป็นการปกครองที่หน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการให้บริการ

^{๔๑}ชูวงศ์ ฉายะบุตร, *การปกครองท้องถิ่นไทย*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ครั้งที่ ๕, เซ็นเตอร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๘ - ๒๙.

^{๔๒}Willam A. Robson, "Local government" in *Encyclopedia of Social Science*, Vol.x (New York : The Macmillan Company, 1953), p. 574.

ประชาชนในเขตพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดโดยเฉพาะ และถูกจัดตั้งและอยู่ในความดูแลของรัฐบาลกลาง^{๔๓} ที่ให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้ท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครอง ในอำนาจในการตัดสินใจในฐานะรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน^{๔๔}

ขณะเดียวกันนักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยยังได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นไว้ว่า การปกครองท้องถิ่น คือ การปกครองที่รัฐบาลมอบอำนาจให้กับประชาชนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งจัดการปกครองและดำเนินกิจการบางอย่าง โดยดำเนินการกันเองเพื่อตอบสนองความต้องการของตน มีความเป็นอิสระในการบริหารงาน แต่ก็ถูกรัฐบาลควบคุมตามความเหมาะสม^{๔๕} เป็นระบบการปกครองที่มีผลสืบเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐ และโดยนัยนี้จะเกิดองค์การทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นนั้นๆ และองค์การนี้จัดตั้งและถูกควบคุมโดยรัฐบาล แต่ก็มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย และควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของตนเอง^{๔๖} องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง องค์การที่ทำหน้าที่บริหารงานในแต่ละท้องถิ่น มีผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบต่อการบริหารอย่างอิสระในเขตพื้นที่ที่กำหนด มีอำนาจในการบริหารการเงินและการคลังและกำหนดนโยบายของตนเองรวมทั้งหน้าที่ดำเนินกิจกรรมภายในกรอบที่กฎหมายบัญญัติไว้เพื่อประโยชน์ของรัฐและของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์การดังกล่าวในกรณีประเทศไทยได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.), เทศบาล, องค์การบริหารส่วนตำบล, พัทธา และกรุงเทพมหานคร เป็นต้น^{๔๗}

สรุป การปกครองท้องถิ่น จึงหมายถึง การที่องค์กรหนึ่งมีพื้นที่อาณาเขตของตนเองมีประชากรและมีรายได้ตามที่หลักเกณฑ์กำหนด โดยมีอำนาจและอิสระในการปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตน รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ให้บริการในด้านต่างๆ แก่ประชาชน ซึ่งประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวจะมีส่วนร่วมในการบริหารและปกครองตนเอง อาทิ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในชุมชน หรือการมีส่วนร่วมในการบริหารและปกครองตนเอง โดยผ่านตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้ง เช่น การมีสภาท้องถิ่น เป็นต้น

^{๔๓}John J. Clark, *Outline of Local Government of The United Kingdom*, (London : Sir Issac Pitman and Son Ltd, 1957), pp. 87 – 89.

^{๔๔}Daniel Wit, *A Comparative Survey of Local Govt. and Administration*, (Bangkok : Kurusapha Press, 1967), pp. 14 -21.

^{๔๕}อุทัย ทิรัญโต, *การปกครองท้องถิ่น*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๒.

^{๔๖}ประทาน คงฤทธิศึกษากร, *การปกครองเมืองพัทยา*, (กรุงเทพมหานคร : สหยาบลึกและการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๕.

^{๔๗}โกวิทย์ พวงงาม, *การปกครองท้องถิ่นว่าด้วยทฤษฎีแนวคิดและหลักการ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓.

๒.๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นโดยความหมายที่แท้จริงคือ การปกครองตนเองของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีสาระสำคัญอย่างน้อยหกประการ คือ^{๔๘}

ข้อที่ ๑ ประชาชนในท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจและบริหารท้องถิ่นของตนเอง ความเป็นอิสระดังกล่าวมีหลายมิติรวมหกด้าน ได้แก่

๑. ความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (policy autonomy)

๒. ความเป็นอิสระในการวางแผนงานเพื่อกำหนดทิศทาง และการบริหารท้องถิ่นของตนเอง (planning autonomy)

๓. ความเป็นอิสระในการออกกฎข้อบังคับเพื่อใช้ในท้องถิ่นของตนเอง (regulatory autonomy)

๔. ความเป็นอิสระในการกำหนดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการบริหารท้องถิ่นของตนเองสำหรับแต่ละโครงการตลอดจนการหารายได้ (financial autonomy)

๕. ความเป็นอิสระในการบริหารงานทุก ๆ ด้าน (administrative autonomy) เพื่อให้ นโยบายโครงการ และกฎข้อบังคับต่าง ๆ สัมฤทธิ์ผลตามที่วางไว้

๖. ความเป็นอิสระในการบังคับบัญชาบุคลากร (personnel autonomy) มิใช่ดูแลพนักงานที่เป็นข้าราชการของรัฐบาลกลางหรือเขตอื่น และท้องถิ่นไม่สามารถแต่งตั้ง ถอดถอน ให้โทษ หรือโยกย้ายบุคลากรทั้งหมดหรือบางคน

ข้อที่ ๒ เพื่อให้ความเป็นอิสระเหล่านั้นเป็นไปโดยประชาชนในท้องถิ่นนั้น ประชาชนย่อมต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ

ข้อที่ ๓ สมาชิกสภาท้องถิ่นและฝ่ายบริหารต้องมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน จะเป็นการเลือกตั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้

ข้อที่ ๔ องค์การปกครองท้องถิ่นดังกล่าวต้องมีฐานะทางกฎหมายเพื่อรับผิดชอบหรือรับผิดชอบในการบริหารงานของตนเอง นั่นคือมีความเป็นนิติบุคคล สามารถดำเนินการใด ๆ ก็ได้ตามที่กฎหมายกำหนด ขณะเดียวกันหากกระทำผิดกฎหมายก็ย่อมต้องรับผลนั้นๆ

ข้อที่ ๕ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางกับองค์การปกครองท้องถิ่นเป็นแบบรัฐบาลกลางกำกับดูแล มิใช่ควบคุม การกำกับดูแลเป็นการติดตามดูว่าองค์การปกครองท้องถิ่นดำเนินงานตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ใช่ไปควบคุมองค์การปกครองท้องถิ่นมิให้ทำโครงการใด โครงการหนึ่งหรือควบคุมด้านงบประมาณ เช่น อ้างว่ามากเกินไป

^{๔๘}ธเนศวร์ เจริญเมือง, **ทฤษฎีและแนวคิด : การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๑), หน้า ๖๖ – ๖๘.

ข้อที่ ๖ ความเป็นอิสระของแต่ละท้องถิ่นมิได้หมายความว่าเอกราชท้องถิ่นเป็นอิสระเฉพาะในส่วนที่จะบริหารกิจการต่างๆ ของท้องถิ่นของตนเองเท่านั้น ขณะที่การมีเอกราชหมายถึงการมีอำนาจอธิปไตย การก่อตั้งรัฐของตนเอง โดยไม่ต้องขึ้นกับรัฐอื่น ๆ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งจะต้องมีขอบเขตอำนาจหน้าที่เป็นของตนเองแยกต่างหากจากรัฐ และโดยหลักอำนาจหน้าที่นั้นก็ควรเป็นอำนาจหน้าที่คนละประเภทกับรัฐด้วย

๑. หลักการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดทำบริการสาธารณะเป็นกิจกรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นอำนาจหน้าที่หลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกิจกรรมเดียวกันนี้ก็ยังเป็นภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงต้องและเหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติหน้าที่ แบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความชัดเจน

๒. แนวคิดในการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวคิดในเรื่องอำนาจหน้าที่ของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มด้วยกัน กล่าวคือ

กลุ่มแรก มองว่าอำนาจหน้าที่ทั้งหลายซึ่งรวมถึงการจัดทำบริการสาธารณะให้กับประชาชนในท้องถิ่นนั้นเป็นของรัฐแต่เพียงผู้เดียว อำนาจหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอยู่นั้นไม่ได้เป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่แต่เดิม หากแต่มีขึ้นเนื่องจากรัฐไม่มอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปดำเนินการแทนรัฐ ดังนั้น อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีเท่าไรก็ได้มอบหมายไปเท่านั้น และเมื่อเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐ รัฐจึงสามารถเข้าแทรกแซงและควบคุมดูแลการดำเนินงาน รวมทั้งเรียกคืนอำนาจหน้าที่ที่ได้มอบหมายไปนั้นจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้

กลุ่มที่สอง มองว่าอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะในท้องถิ่นเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพียงแต่ว่าในขณะนั้นท้องถิ่นยังไม่มีความพร้อมที่จะจัดการได้ รัฐซึ่งมีความพร้อมมากกว่าจึงต้องเข้ามาช่วยเหลือและดำเนินการจัดทำไปก่อน ดังนั้นเมื่อท้องถิ่นมีความพร้อมที่จะดำเนินการจัดทำได้เองแล้ว รัฐจึงควรวางมือจากอำนาจหน้าที่นั้นและลดบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น^{๔๙} เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๔๙} สมคิด เลิศไพฑูรย์, *กฎหมายการปกครองท้องถิ่น*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมมลการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔ - ๔๘.

๑) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการกระจายอำนาจการปกครอง

การกระจายอำนาจการปกครองอาจแยกได้ ๒ ความหมาย^{๕๐} คือ

๑. การกระจายอำนาจการปกครองตามอาณาเขต หมายถึง การมอบอำนาจปกครองแยกทำกิจการหรือบริการสาธารณะบางอย่างภายในเขตแต่ละท้องถิ่น และในท้องถิ่นที่มีอิสระบางประการในการปกครองตนเอง

๒. การกระจายอำนาจตามกิจกรรม หมายถึง การมอบอำนาจให้องค์กรสาธารณะจัดทำกิจการประเภทใดประเภทหนึ่งให้มีอิสระในการดำเนินการให้เหมาะสมกับเทคนิคของงานนั้น ๆ

หลักการอำนาจโดยปกครองว่า “เป็นวิธีการที่รัฐมอบอำนาจการปกครองบางส่วนให้แก่องค์กรอื่น ๆ เพื่อจัดทำบริการสาธารณะโดยมีความเป็นอิสระตามสมควร ไม่ต้องขึ้นอยู่กับบังคับบัญชาของราชการส่วนกลาง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ^{๕๑๔๔} รัฐมอบอำนาจหน้าที่บางอย่างในการปกครองซึ่งเจ้าหน้าที่ของราชการในส่วนกลางเน้นดำเนินการอยู่ในองค์กร อันมิได้เป็นส่วนหนึ่งของราชการส่วนกลางรับไปดำเนินการเอง”

สรุปว่าการกระจายอำนาจเป็นมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อให้ประชาชนแต่ละท้องถิ่น ได้มีการจัดองค์กรกันขึ้น โดยความเห็นชอบของส่วนรวม (โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง) ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะแบ่งภาระหน้าที่การจัดทำบริหารสาธารณะบางประการเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และอาจแยกแยะลักษณะสำคัญของหลักการกระจายอำนาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นได้^{๕๒} ดังนี้

๑. มีการเลือกตั้งสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นทั้งหมดหรือบางส่วนเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างใกล้ชิด ถ้าไม่มีการเลือกตั้งคณะผู้ปกครองท้องถิ่นเลยก็ไม่นับว่าเป็นการกระจายอำนาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๒. มีอำนาจอิสระในการปกครองตนเองได้ตามสมควร ซึ่งการกระจายอำนาจการปกครองนั้นโดยกำหนดให้หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจอิสระในการบริหารงานหรือจัดทำกิจการที่ได้รับมอบหมายได้เองพอสมควรคือ มีอำนาจวินิจฉัยและสามารถดำเนินการได้เองด้วยงบประมาณและหน้าที่ของตนเอง

^{๕๐} ชำนาญ ยุวบูรณ์, การรวมอำนาจและกระจายอำนาจทางการปกครองของกฎหมายไทย, (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๐๓), หน้า ๑๑.

^{๕๑} ประยูร กาญจนดล, คำบรรยายกฎหมายปกครองพิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗๑.

^{๕๒} ประหยัด หงส์ทองคำ, การกระจายอำนาจหลักการและองค์ประกอบที่น่าพิจารณา, (วารสารราชการส่วนจังหวัดและตำบล, ๒๕๓๗), หน้า ๒๘.

๓. มีงบประมาณเป็นของท้องถิ่น ตามหลักในการกระจายอำนาจการปกครองนั้น หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีงบประมาณของตนเอง ซึ่งแยกออกจากส่วนกลางโดยมีรายได้จากการเก็บภาษีอากร ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ และทรัพย์สิน ตลอดจนเงินอุดหนุน (ถ้ามี) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการกิจการต่าง ๆ

๔. มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานที่เป็นของท้องถิ่นเอง นอกจากจะมีงบประมาณแยกออกเป็นสัดส่วนของตนเอง การกระจายอำนาจการปกครองนั้นจะต้องมีเจ้าหน้าที่อื่นเป็นพนักงานของตนเองเป็นส่วนใหญ่หรือทั้งหมด เจ้าหน้าที่เหล่านี้ไม่ได้ขึ้นในสังกัดกระทรวง ทบวง ในส่วนกลางโดยตรงแต่เป็นเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นแต่ละแห่งนั่นเอง

๒) รัฐธรรมนูญกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญ (๒๕๔๐) ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นรวม ๙ มาตรา (ตั้งแต่มาตรา ๒๘๒-๒๙๐) โดยเฉพาะในมาตรา ๒๘๔ บัญญัติไว้ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลายย่อมมีความอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่เป็นของตนเองโดยเฉพาะ” รวมทั้งจะต้องมีกฎหมายกำหนดและขั้นตอนการกระจายอำนาจในเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเองและต้องมีการพิจารณาบทบาทอำนาจหน้าที่และการจัดสรรรายได้ทุก ๕ ปี ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)

๓) หลักการกระจายอำนาจปกครอง

หลักการกระจายอำนาจเป็นวิธีการที่รัฐมอบอำนาจปกครองบางส่วนให้องค์การอื่น นอกจากองค์การราชการบริหารส่วนกลาง จัดทำบริการสาธารณะบางอย่างโดยมีความเป็นอิสระตามสมควร ไม่ต้องขึ้นอยู่ในความบังคับบัญชาของราชการบริหารส่วนกลาง เพียงแต่ขึ้นอยู่ในความควบคุมเท่านั้น

๔) ลักษณะของหลักการกระจายอำนาจทางปกครอง

(๑) มีการแยกหน่วยงานออกไปเป็นองค์การนิติบุคคลอิสระจากองค์การของราชการบริหารส่วนกลาง ยังมีนิติบุคคลแยกออกไปมากขึ้นเท่าใดก็ขึ้นว่ามีการกระจายอำนาจมากขึ้นเท่านั้น นิติบุคคลเหล่านี้เป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชนที่มีงบประมาณและเจ้าหน้าที่ของตนเอง กับมีความอิสระในการจัดทำบริการสาธารณะที่ได้รับมอบหมาย โดยไม่ต้องขอรับคำสั่งจากราชการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนกลางเพียงแต่คอยควบคุมดูแลให้ปฏิบัติหน้าที่โดยถูกต้องเท่านั้น

(๒) มีการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายอำนาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นองค์กรของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นย่อมประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในท้องถิ่นทั้งหมดหรือบางส่วน โดยเฉพาะองค์กรสำหรับเป็นที่ประชุมปรึกษากิจการ ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนในการปกครองท้องถิ่น ถ้าไม่มีการเลือกตั้งเลยก็ไม่แน่ว่ามีการ

กระจายอำนาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง การเลือกตั้งถือว่าเป็นสาระสำคัญของหลักการกระจายอำนาจปกครองทางพื้นที่ ส่วนการกระจายอำนาจตามกิจการให้แก่องค์กรนั้นการเลือกตั้งไม่ถือว่าเป็นหลักสำคัญเหมือนกับการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น

(๓) องค์การตามหลักการกระจายอำนาจมีความอิสระที่จะดำเนินกิจการตามอำนาจหน้าที่ได้เอง โดยไม่ต้องรับคำสั่งหรืออยู่ใต้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นของราชการบริหารส่วนกลาง มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการและดำเนินกิจการได้ด้วยงบประมาณและด้วยเจ้าหน้าที่ของตนเอง ซึ่งไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของราชการบริหารส่วนกลาง ถ้าองค์การใดมีความอิสระเช่นว่านี้ หรือมีแต่เพียงหน้าที่เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ราชการบริหารส่วนกลางหรือราชการบริหารส่วนภูมิภาคเท่านั้น ก็ไม่ถือว่าเป็นการกระจายอำนาจปกครองอย่างแท้จริง

๕) ประเภทของการกระจายอำนาจทางการปกครอง

การจัดการปกครองตามหลักการกระจายอำนาจนั้นอาจทำได้ ๒ ลักษณะ คือ

ก. การกระจายอำนาจทางพื้นที่ หรือที่เรียกว่า การกระจายอำนาจทางเขตแดน คือ การที่รัฐมอบอำนาจในการจัดทำบริการสาธารณะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำ ทั้งนี้การจัดทำบริการสาธารณะที่ได้รับมอบหมายจะถูกจำกัดขอบเขตโดยพื้นที่หรืออาณาเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การจัดระเบียบราชการบริหารลักษณะนี้เรียกว่า “การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น”

ข. การกระจายอำนาจทางบริการ หรืออาจเรียกว่า การกระจายอำนาจทางเทคนิค คือ การที่รัฐมอบอำนาจในการจัดทำบริการสาธารณะในบางเรื่องบางอย่างให้แก่องค์กรของรัฐ ที่จัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะเป็นผู้จัดทำบริการกระจายอำนาจทางบริการนี้มิใช่เป็นการกระจายอำนาจปกครอง แต่เป็นการ “มอบ” ให้องค์การของรัฐไปจัดทำบริการสาธารณะโดยแยกออกมาเป็นนิติบุคคลต่างหากจากรัฐ มีทรัพย์สินของตนเองและมีผู้บริหารของตนเอง โดยนิติบุคคลกระจายอำนาจนี้จะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐเช่นกัน ซึ่งมีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ รัฐวิสาหกิจและองค์การมหาชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การปกครองท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจ ก็คือการรัฐมอบอำนาจปกครองบางส่วน ซึ่งมีใช้อำนาจในทางนิติบัญญัติและมีใช้อำนาจในทางตุลาการ เป็นอำนาจในทางบริหารหรือจัดทำบริการสาธารณะต่าง ๆ เฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับกองกำลังในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของรัฐให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยให้มีองค์กรนิติบุคคลที่มีองค์กรเจ้าหน้าที่ทั้งหมด หรือส่วนใหญ่มาจากการเลือกตั้งของราษฎรในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินงานบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีอิสระในการปกครองตนเอง ไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาคหากแต่อยู่ภายใต้การควบคุมของราชการส่วนกลางและ

ราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งในระบบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศส เรียกการควบคุมดังกล่าวว่า “La tutelle administrative” แปลได้ว่า “การกำกับดูแลทางปกครอง”^{๕๓}

๖) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐในระบบประชาธิปไตย โดยมุ่งลดบทบาทของรัฐส่วนกลาง (Decentraliza) ให้เหลือภารกิจหลักเท่าที่ต้องทำเท่าที่จำเป็นและให้ประชาชนได้มีส่วนในการบริหารงานชุมชนท้องถิ่น ตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากขึ้น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นจึงเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจหน้าที่ใหม่ระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพการณ์บ้านเมือง ที่เปลี่ยนแปลงไปในสภาวะที่สังคมมีกลุ่มที่หลากหลาย มีความต้องการ และความคาดหวังจากรัฐที่เพิ่มขึ้น และแตกต่างกันขัดแย้งกัน ในขณะที่รัฐเองก็มีขีดความสามารถและทรัพยากรที่จำกัด ในการตอบสนองโครงสร้างการปกครองตนเองในลักษณะที่มีความคิดอิสระพอสมควร ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็จะต้องมีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง^{๕๔}

การกระจายอำนาจเป็นเรื่องที่ส่วนกลางยินยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอำนาจในการปกครองตนเอง กล่าวคือ ประชาชนมีอำนาจในการกำหนดผู้บริหารของท้องถิ่นโดยตรง โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง และผู้บริหาร ท้องถิ่นจะมีหน้าที่ในการนำเสนอปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นให้สภาท้องถิ่นเป็นผู้พิจารณาลั่นกรองเพื่อเลือกทางเลือกในการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนมากที่สุด ภายใต้กระบวนการนี้ประชาชนจะเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง ด้วยเหตุนี้การกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีโอกาสที่จะได้รับบริการจากผู้บริหารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งนี้เพราะผู้บริหารที่มาจากกาเลือกตั้งของประชาชนจะถูกตรวจสอบจากประชาชนอยู่ตลอดเวลา^{๕๕}

ดังนั้น การกระจายอำนาจทางการปกครองท้องถิ่นจึงเป็นกลไกที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และเป็นการฝึกประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยอย่างดีที่สุด เพราะเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวประชาชน สามารถสัมผัสได้โดยตรง และเป็นกลไกที่ส่งเสริมให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะอนาคตของผู้บริหารขึ้นอยู่กับความพอใจของประชาชนโดยตรง จึงเห็นได้ว่าการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นจึงส่งเสริมให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งการเมือง

^{๕๓}สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายการปกครองท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมมลการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘ – ๓๐.

^{๕๔}โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๘ – ๒๘๒.

^{๕๕}สมบัติ อารังธัญวงศ์, การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐๒ – ๓๐๓.

เศรษฐกิจและสังคมเห็นได้ว่าการกระจายอำนาจการปกครอง(Decentralization) มีความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือเป็นรากแก้วในการพัฒนาระบบการเมืองการปกครอง และเป็นกลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งภายใต้กระบวนการนี้ประชาชนจะเป็นผู้ที่มีอำนาจอธิปไตยคือมีอำนาจในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจและสังคมมีความเข้มแข็ง อันเป็นการแสดงถึงการปกครองตนเองได้อย่างยั่งยืน

๗) รูปแบบการกระจายอำนาจ

ขอเสนอรูปแบบของการกระจายอำนาจโดยสังเขป ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

๑) การกระจายอำนาจทางพื้นที่ หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า การกระจายอำนาจทางเขตแดนซึ่ง มองว่าหากเจ้าหน้าที่ทำการบริหารหรือปกครองท้องถิ่นได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลาง ก็จะเป็นการปกครองแบบรวมอำนาจ (Centralization) มิใช่การกระจายอำนาจ(Decentralization) ฉะนั้น การกระจายอำนาจทางพื้นที่จึงต้องมีการจัดตั้งองค์กรปกครองทางเขตแดน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นและมีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่เป็นอิสระจากส่วนกลาง ไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของส่วนกลาง แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของส่วนกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็จะจัดทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองและมีงบประมาณของตนเพื่อใช้ในการจัดทำกิจกรรม โดยรูปแบบการกระจายอำนาจดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบการกระจายอำนาจทางการบริหาร(Administration Decentralization) เป็นไปตามหลักการแบ่งอำนาจ (Deconcentration) ให้แก่ส่วนภูมิภาค โดยที่รัฐบาลกลางมอบอำนาจวินิจฉัยสั่งการบางส่วนให้แก่เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้แทนราชการบริหารส่วนกลางที่ถูกส่งไปปฏิบัติราชการในส่วนภูมิภาค^{๕๖} ของประเทศ ตัวแทนดังกล่าวถูกแต่งตั้งจากส่วนกลางและยังอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของส่วนกลาง เช่นเดิม เช่น การที่อธิบดีกรมป่าไม้มอบอำนาจการดูแลภารกิจบางประการของกรมป่าไม้ในจังหวัดให้กับป่าไม้จังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ โดยที่อำนาจการตัดสินใจสุดท้ายยังอยู่ที่อธิบดีกรมป่าไม้ หรือกรณีของผู้ว่าราชการจังหวัดแบบซีอีโอ (Chief Executive Officer,CEO) ในกรณีของประเทศไทยสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็จัดอยู่ในแบบของการกระจายอำนาจทางการบริหารโดยที่หน่วยงานส่วนกลางมอบอำนาจการตัดสินใจในการบังคับบัญชาหน่วยงานในสังกัดที่อยู่ในภูมิภาคให้กับผู้ว่าราชการจังหวัด^{๕๗}

๒) การกระจายอำนาจทางกิจการ หรืออีกนัยหนึ่งที่เรียกกันว่า การกระจายอำนาจทางบริการ ซึ่งได้อธิบายว่า เป็นวิธีการการกระจายอำนาจโดยมอบบริการสาธารณะอย่างใดอย่างหนึ่งให้องค์การซึ่งมิได้อยู่ในสังกัดของส่วนกลางรับไปจัดทำด้วยเงินทุนและเจ้าหน้าที่ขององค์กรนั่นเอง

^{๕๖}ปธาน สุวรรณมงคล, การปกครองท้องถิ่นไทยในบริบทของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖.

^{๕๗}โกวิท พวงงาม,การปกครองท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร:คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐) , หน้า ๔๖ – ๔๗.

บริการสาธารณะที่แยกมาจัดทำนั้นอาจเป็นบริการสาธารณะทางด้านเศรษฐกิจ สังคม กีฬา หรือ วัฒนธรรม^{๕๘} วิธีการกระจายอำนาจทางกิจการนี้ไม่ใช่การกระจายอำนาจปกครอง แต่เป็นการ “มอบ” ให้องค์การของรัฐบาลไปจัดทำบริการสาธารณะโดยแยกออกมาเป็นนิติบุคคลต่างหากจากรัฐ มีทรัพย์สินของตนเองและมีผู้บริหารของตนเอง โดยนิติบุคคลกระจายอำนาจทางการเมือง (Political Decentralization) ของที่มองว่าการกระจายอำนาจทางการเมืองเป็นไปตามหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) โดยการที่มีผู้มีอำนาจรัฐในส่วนกลางมอบอำนาจหน้าที่และการตัดสินใจในบางภารกิจบางระดับ รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรการบริหารจำนวนหนึ่งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รัฐจัดตั้งขึ้น เพื่อให้กระทำการกิจบางอย่างแทนรัฐบาลกลาง โดยให้อิสระในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นนั้นภายใต้การกำกับดูแลของรัฐแล้ว ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าการกระจายอำนาจเป็นแนวโน้มของสังคมและมีคนหลายกลุ่มเริ่มสนใจ

๘) ประโยชน์ของการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทได้จำแนกประโยชน์ของการกระจายอำนาจไว้ ๓ ประการคือ^{๕๙๕๖}

๑) เพื่อระบายความคับคั่งของบริการสาธารณะต่างๆ ที่รวมอยู่หรือเป็นภารกิจของรัฐบาลกลางออกไปให้ท้องถิ่นรับผิดชอบ เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลางให้น้อยลง

๒) เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการที่ได้ปฏิบัติในท้องถิ่น และเป็นการฝึกฝนให้ประชาชนเกิดความชำนาญในการปฏิบัติงานในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นเพื่อกระจายการพัฒนาออกไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น อาทิ การจ่ายเงินอุดหนุนเป็นการสมทบเพื่อช่วยร่วมพัฒนาท้องถิ่นให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นการจัดระเบียบบริหารตามหลักการกระจายอำนาจปกครองมีประโยชน์ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ^{๖๐}

๑) ทำให้มีการสนองความต้องการของแต่ละท้องถิ่นได้ดีขึ้น

๒) เป็นการแบ่งเบาภาระของหน่วยการบริหารราชการส่วนกลาง

๓) ทำให้ประชาชนมีความสนใจ รู้จักรับผิดชอบในการปกครองท้องถิ่นของตนเอง เป็นการส่งเสริมและพัฒนาการเมืองในระดับท้องถิ่นตามระบบประชาธิปไตย

โดยสรุปแล้วว่า การกระจายอำนาจ (Decentralization) หมายถึง การมอบอำนาจให้แก่ประชาชนในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ที่กฎหมายให้อำนาจไว้และสามารถใช้อำนาจในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กร

^{๕๘} นันทวัฒน์ บรมานันท์ และแก้วคำ ไกรสรพงษ์, การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน , ๒๕๔๔), หน้า ๑๕ - ๑๖.

^{๕๙} ลีจิต ธีระเวคิน, การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕) , หน้า ๑๗.

^{๖๐} ชูวงศ์ ฉายะบุตร, การปกครองท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์เศพริ้นดิงเซ็นเตอร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓.

ปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Government) ที่สามารถตอบสนองหลักการกระจายอำนาจตามระบอบประชาธิปไตย ที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องตอบสนองต่อหลักการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น^{๒๑}

๒.๔.๓ แนวคิดเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมทางสังคมเป็นกรอบคิดตะวันตก ซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กับความเชื่อในระบอบประชาธิปไตยที่เชื่อเรื่องสิทธิและความเสมอภาคระหว่างประชาชน นอกจากนั้นความเชื่อเรื่อง “การมีส่วนร่วม” มีความเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับความเชื่อในเรื่อง “ความเป็นปัจเจก” (Individualism) ที่มีความสามารถและศักยภาพที่คิดเองเป็นในการแสดงความคิดเห็นของตนในชุมชนที่สังกัด ปัจจัยเหล่านี้มีความตระหนักว่า พวกเขาจำเป็นต้องมารวมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทุก ๆ คนภายใต้กติกาที่ร่วมกันกำหนด

พจนานุกรมอังกฤษฉบับ Oxford (Oxford English Dictionary : OED) ได้ให้คำนิยาม คำว่า “การมีส่วนร่วม (Participation)” ไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” ซึ่งจะมีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า การเมินเฉย (Apathy) หากอธิบาย

ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ในทางวิชาการ จะหมายถึงความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ ความรู้สึก นึกคิดของแต่ละคนที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม เป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยให้เกิดความสำเร็จ เกิดความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกันด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) เข้าไปช่วยเหลือ (Contribution) และมีความรับผิดชอบต่อ (Responsibility) ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกระดับของสายบังคับบัญชาใน ๓ ลักษณะ คือ มีการช่วยเหลือ มีการให้อำนาจ และมีขอบเขตภาระงาน

ในขณะที่สังคมไทย แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม (A Theory of Participation) เป็นแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาชนบทที่ปรากฏในสังคมไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ และ ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) เป็นต้นมาและมีการให้ความหมายไว้หลากหลายในแต่ละช่วงเวลา เช่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ ได้บรรจุการมีส่วนร่วมไว้ ว่าเป็นการสนับสนุนการพัฒนาที่สนับสนุนให้ชาวบ้านช่วยเหลือตนเองได้ และสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๓๙) เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนในการพัฒนาของสังคมสมัยใหม่และระบบตลาดอย่างแนบแน่นแต่ความหมายดังกล่าวต้องมาชะงักในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๕)

^{๒๑}โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓) , หน้า ๒๕๘ – ๒๗๕.

เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมถูกเปลี่ยนนัยเป็นเรื่องของการกระจายอำนาจทางการปกครองมีการตั้งเอาองค์กรพัฒนาเอกชน (Ngos) และภาคสาธารณะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้กรอบเศรษฐกิจพอเพียง และยังคงนัยยะของความหมายเช่นนี้จนถึงปัจจุบัน^{๒๒}

๑. ความหมายของการมีส่วนร่วมในหลายมิติที่เห็นว่ามีน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

๑) การมีส่วนร่วมในมิติของความลึก หมายถึง การมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ โดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาโครงการ

๒) การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือ และตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

๓) ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

๔) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น อาจเข้าใจอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่อง ที่จะมีผลกระทบต่อเขา

๕) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิ และหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา ซึ่งต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ เพื่อการระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและธำรงรักษาองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น

๖) การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายาม ตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

๗) การมีส่วนร่วม คือการที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามเพื่อเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และกลุ่มความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการไม่ถูกควบคุมโดยระเบียบต่าง ๆ^{๒๓} จากนิยามความหมายที่นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้เสนอมานั้นสามารถกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นอำนาจในการตัดสินใจของบุคคล กลุ่มองค์กรในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานที่อาศัยความร่วมมือเพรียงกัน เพื่อสร้างพื้นที่ทั้งด้านการทำงานและจิตใจที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพความคิด ระบบความเชื่อและความยึดมั่นถือมั่นภายในตัวตนของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงานแต่ละองค์กร อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาแต่ละยุคแต่

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๙.

^{๒๓} ฤทธิวิทย์ บุรีกุล, การมีส่วนร่วม, แนวคิดทฤษฎีและกระบวนการ, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๘), หน้า ๑ - ๒.

ละสมัยอีกด้วย^{๒๔} หากกล่าวว่าการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาก็คงไม่แปลกเพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดสามารถเข้าใจสถานการณ์ของงานโดยภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะการทำให้รู้สึกรู้ว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน กลุ่มองค์กรที่อยู่ในกระบวนการคิดริเริ่ม ตัดสินใจวางแผนงาน และดำเนินงาน เป็นต้น ที่ส่งผลให้เกิดการอุทิศตนในการปฏิบัติงานนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามแนวทางที่ได้วางไว้ ยิ่งการกระจายความร่วมมือไปยังกลุ่มต่างๆที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ แผนก็จะยิ่งมีนวัตกรรมมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการแก้ไขปัญหา และความต้องการของประชาชน อีกทั้งความร่วมมือในการทำแผนไปสู่การการปฏิบัติมีมากขึ้น^{๒๕}

๒. วิธีการมีส่วนร่วม

วิธีการมีส่วนร่วมเป็นเทคนิควิธีการที่จะส่งเสริมหรือสนับสนุนรวมทั้งการเปิดช่องทางโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วม โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จำเป็นต้องเปิดพื้นที่และควรมีเทคนิควิธีการเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมให้กับประชาชน ซึ่งมีลักษณะสำคัญหลายวิธีดังต่อไปนี้

ประการที่ ๑ การเปิดช่องทางและเทคนิควิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารของ อปท. ที่ผ่านทาง จดหมายข่าว (Newsletter) เอกสารข้อเท็จจริง (Fact Sheet) รายงานการศึกษา (Report Study) การจัดทำเว็บไซต์ หอกระจายข่าว ฯลฯ และที่สำคัญที่สุดควรมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร (News Repositories) เพื่อให้ประชาชนได้มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็น

ประการที่ ๒ การเปิดเวทีการรับฟังความคิดเห็นและเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถือว่าเทคนิคและวิธีการมีส่วนร่วมที่มีความประสงค์ เพื่อการรับฟังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ รวมทั้งเป็นเวทีในการตัดสินใจ โดยมีเทคนิคและวิธีการ เช่น การสนทนากลุ่ม (Focus Groups) การจัดเวทีสาธารณะ (Public Forum) การเปิดเวทีประชาพิจารณ์ (Public Hearing) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

ประการที่ ๓ เทคนิคและวิธีการในการรณรงค์ส่งเสริม ให้รวมกลุ่มตามความสนใจในลักษณะของชมรม สภาชุมชน คณะกรรมการและสมาคมรวมทั้งการส่งเสริมอาสาสมัครที่มีจิตอาสาเพื่อช่วยเหลืองานท้องถิ่น อาทิเช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคลังสมองท้องถิ่น สภาเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์หรือสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมทั้งอาสาสมัครประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

^{๒๔}โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓) , หน้า ๑๘๗.

^{๒๕}Fagence, Michael. *Citizen Participation in Planning*. (Oxford Pugamon Press, 1977), pp. 4-5.

๓. ช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดังเช่น

๑) การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา ทั้งแผนพัฒนาสามปี และแผนพัฒนาประจำปี โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดและกำหนดการจัดทำแผนพัฒนา โดยการร่วมเสนอปัญหาความต้องการและร่วมเสนอโครงการ / กิจกรรม เพื่อการพัฒนารูปแบบของกระบวนการทำประชาคม ที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อแผนภาพร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) การมีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. ๒๕๓๗ กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่งตั้งผู้แทนประชาชนร่วมเป็นกรรมการในการจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อให้เกิดความถูกต้องโปร่งใสและเป็นธรรม

๓. การให้ประชาชนมีสิทธิในการเข้าร่วมประชุมสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องแจ้งวาระการประชุมให้ประชาชนทราบทุกครั้ง และอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุมสภาด้วย

๔. การให้ประชาชนมีสิทธิในการเสนอข้อบัญญัติ เพื่อให้สภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบังคับตำบล ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒

๕. ประชาชนมีสิทธิ์ถอดถอนผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความประพฤติเสื่อมเสียตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการลงคะแนนเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒^{๖๖}

๔. บทบาทผู้บริหารจัดการในการมีส่วนร่วม

ผู้บริหารจัดการ ทั้งผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งและผู้บริหารที่ได้รับการแต่งตั้ง ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญในการที่จะทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เกิดขึ้นในลักษณะใดถึงแม้ว่าผู้บริหารจัดการนั้นจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานปกติของโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้บริหารจัดการมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

๕. กระบวนการตัดสินใจ

ผู้บริหารจัดการมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการจัดกระบวนการตัดสินใจที่จะสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปด้วยความลำบากก็ได้ ยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

การจัดสรรเวลาอย่างเพียงพอสำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ถ้าเราทำให้ระยะเวลาจนถึงเส้นตายค่อนข้างสั้นก็จะเป็นเครื่องแสดงว่าเจ้าหน้าที่ของเราจะไม่ได้คาดหวังว่าจะเกิด

^{๖๖}อ้างแล้ว, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, หน้า ๒๐๒ – ๒๐๔.

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอย่างพอเพียงถ้าเราไม่ใช้เวลาอย่างพอเพียงสำหรับการ
ทำงานการตัดสินใจอาจจะยืดเยื้อออกไปอีกไปเป็นปี ๆ เนื่องจากความขัดแย้งของประชาชน
เพราะฉะนั้นเวลาที่ไม่เหมาะสมอาจจะไม่ได้ทำให้ประหยัดเวลาแต่อย่างใดเลย

๖. รูปแบบของการตัดสินใจ

การทำงานในลักษณะเปิดเผยและเป็นประชาธิปไตยกับสาธารณชน เจ้าหน้าที่ที่จะมีความ
ยากลำบาก ถ้าเขากลับมาพบท่านและวิธีที่ท่านตัดสินใจนั้นเป็นการชี้แนะและมีลักษณะเผด็จการ
ไม่ใช่แต่จะทำให้เขารู้สึกว่าถูกจับมาอยู่ตรงกลางระหว่างเขาควายเท่านั้นแต่เขาจะตระหนักได้ทันทีถึง
ความขัดแย้งระหว่างวิธีการที่เราขอให้เขาทำกับสาธารณและวิธีการที่เราแสดงต่อสาธารณชนเหล่านั้น
ดังนั้นความพยายามในการมีส่วนร่วมของประชาชนก็จะล้มเหลว เมื่อการตัดสินใจเป็นไปในทางที่ผู้
ที่มีอำนาจในการตัดสินใจไม่ได้รับฟังข้อมูลจากสาธารณชนหรือถูกกรองจนกระทั่งสิ่งที่สาธารณชน
แสดงออกนั้นมีผลต่อการตัดสินใจเพียงพอเล็กน้อยเท่านั้น โครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนจะ
ไม่สามารถ “เกิดได้” ถ้าการตัดสินใจโดยรัฐไม่ใช่เป็นกระบวนการปรึกษาหารือกันก่อนที่ประชาชน
จะสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เขาต้องการข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่จะไปอภิปรายกันมี
หลายหนทางที่เราอาจจะให้ข้อมูลเหล่านี้ เราอาจจะสื่อสารผ่านทางหนังสือพิมพ์หรือทางข่าว
โทรทัศน์ทางจดหมายข่าว ทางการประกาศบริการสาธารณะต่าง ๆ การโฆษณา การจัดรายการ
อภิปราย การติดแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์และอื่น ๆ แต่การให้ข้อมูลข่าวสารกับประชาชนเพียงอย่าง
เดียวไม่ใช่การมีส่วนร่วมของประชาชน การให้ข้อมูลต่อประชาชนคือการนำเสนอข้อมูลไปสู่
สาธารณชนของประชาชนไม่ได้ต้องการเพียงแต่นำข้อมูลไปสู่ประชาชนเท่านั้น แต่ยังต้องการที่จะให้
เราได้ข้อมูลมาจากประชาชนด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนคือการปรึกษาหารือที่มีปฏิสัมพันธ์กัน
ซึ่งเป็นเหมือนการพูดคุยกัน แต่เนื่องจากว่าสาธารณชนจะต้องมีข้อมูลเพื่อที่จะมีส่วนร่วมอย่างเฉลียว
ฉลาดจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของการให้ข้อมูลกับประชาชนในทุก ๆ รายการการมี
ส่วนร่วมของประชาชน

๗. การพัฒนาผู้เข้าร่วมฟังการมีส่วนร่วมของประชาชน

ไม่ว่าข้อมูลข่าวสารทุกชนิดที่เราต้องการจะสื่อไปสู่ผู้ฟังกลุ่มเดียวกัน ในช่วงของการ
ทำการมีส่วนร่วมของประชาชนเราอาจต้องการที่จะมุ่งให้ข้อมูลข่าวสารบางประการไปยังผู้เชี่ยวชาญ
และข้อมูลอื่นสำหรับประชาชนทั่วไปที่เดินอยู่บนท้องถนน ประเด็นบางประเด็นอาจจะ เป็นข้อห่วง
กังวลสำหรับประชาชนกลุ่มน้อยและเราอาจจะต้องใช้ความพยายามพิเศษ

ขั้นตอนในกระบวนการวิคิด

พื้นฐานของกระบวนการคิดได้แสดงอยู่ในรูปที่ ๓ ถ้าคำถามต่อไปนี้จะได้รับการแปลงเป็น
ขั้นตอนเฉพาะเราก็อาจจะมองได้เป็นขั้น ๆ ดังนี้^{๖๗}

^{๖๗}วันชัย วัฒนศัพท์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, (นนทบุรี : สถาบัน
พระปกเกล้าและมูลนิธิอาเซียน, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕ – ๑๑๐.

๑. ตกลงในขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการการตัดสินใจ

๒. ระบุถึงวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการการตัดสินใจ

๓. ระบุถึง “การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร” ที่ต้องการเพื่อที่จะทำให้แต่ละขั้นตอนในการตัดสินใจสมบูรณ์ขึ้น การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมถึงข้อมูลที่เราต้องการที่จะจัดหาให้กับสาธารณชนเพื่อที่ประชาชนจะได้มีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและข้อมูลที่เราต้องการเรียนรู้จากสาธารณชนในกระบวนการการตัดสินใจ

ภาวะความเป็นผู้นำที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนเกิดความเข้าใจในความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ควรเป็นภาวะความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational leadership style) ซึ่งเป็นภาวะความเป็นผู้นำที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง ไปจากสภาพเดิม ส่วนใหญ่ประชาชนในชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ให้ความร่วมมือ (coordination) เพื่อให้งานหรือกิจกรรมที่กำหนดไว้แล้วอย่างชัดเจนล่วงหน้าสำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายนั้น การที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วม (participation) ในชุมชน จำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ประชาสัมพันธ์และสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชนอย่างทั่วถึง ซึ่งผู้แสดงภาวะความเป็นผู้นำจำเป็นต้องมอบภารกิจให้แก่ประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้แสดงศักยภาพให้เต็มที่ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจเห็นความสำคัญและมีความเชื่อมั่นในความรู้ ความสามารถของตนเอง และเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความผูกพันต่อชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง

ผู้แสดงภาวะความเป็นผู้นำสามารถใช้ภาวะความเป็นผู้นำแบบเชิงปฏิรูปเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด และการกระทำเพื่อให้เข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วมได้อย่างถูกต้อง ตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ สร้างความตระหนักให้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อให้เห็นความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลงความคิด ปรับความเข้าใจต่อความหมายและความสำคัญของคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน”

ขั้นตอนที่ ๒ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและเป็นเครือข่าย เพื่อก่อให้เกิดพลัง มีการแลกเปลี่ยนกันในด้านความรู้ ความคิดประสบการณ์ และการกระทำอย่างกว้างขวาง

ขั้นตอนที่ ๓ เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันอย่างทั่วถึง

ขั้นตอนที่ ๔ ทำการประชาสัมพันธ์ รมรงค์เผยแพร่ความหมายของการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา โดยผ่านสื่อทุกรูปแบบ^{๖๘} เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ เสียงตามสาย และหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การกระทำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในอนาคตต่อไป

๘. ความเข้มแข็งของชุมชน

จากการวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกชั้นและทุกภาคส่วนของสังคมประเด็นเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็น “ทางเลือก” ที่สำคัญของการพัฒนา เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นไม่สามารถได้แก้ไขได้เพียงลำพัง ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน จึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนได้เสนอความหมายของชุมชนเข้มแข็งในมิติการพัฒนาชุมชนไว้ว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่าทุกคนมีคุณค่าและมีความหมาย มีศักดิ์ศรีศักยภาพหรือพลังความสามารถของมนุษย์เป็นอย่างมาก มนุษย์แต่ละคนย่อมมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาส การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิดความสามารถเพิ่มขึ้น ให้บุคคลได้รับความยุติธรรม มีอิสรภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการดำรงชีวิต โดยใช้วิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการเมือง การปกครอง แบบเสรีประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหลักการปกครองตนเองและการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น เมื่อนำปรัชญาการพัฒนาชุมชนมาแปลงเป็นแนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชน จึงเป็นการเน้นถึงการให้ความสำคัญกับคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากที่สุดในการพัฒนา เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม และสามารถนำความรู้ ความสามารถมาพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้^{๖๙}

ดังนั้น ความหมายของการพัฒนาชุมชน จึงหมายถึง กระบวนการพัฒนาคณะและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอ และร่วมมือกันปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ทั้งการใช้พลังชุมชนของตนเอง และการขอรับการสนับสนุนจากภายนอก เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเองด้วยกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) กระบวนการกลุ่ม (Group Process) และกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation Process) เป็นการพัฒนาคณะ และกลุ่มคนในชุมชน เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความคิดที่จะสามารถวิเคราะห์สังเคราะห์ชุมชนของตนเอง

^{๖๘} ธีรนรี ศรีทอง, การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๑ – ๑๙๒.

^{๖๙} อ้างแล้ว, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, หน้า ๒๑๔ – ๒๒๗.

และเกิดปัญหาที่จะรู้จักจัดการตนเอง และชุมชนได้ ซึ่งมีตัวอย่างบุคคลสำคัญที่นำแนวคิด และหลักการของการพัฒนาชุมชนไปใช้จนประสบความสำเร็จ

๙. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคมและมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

๑๐. กิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้ กิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

๑) การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมกันคิดร่วมกันทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

๒) การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ ”ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและ

สนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

๑๑. กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นเป็นแนวคิดที่ต้องการเตรียมความพร้อมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรบุคคลในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา องค์กรชุมชนจะเข้มแข็งไม่ได้หากผู้นำในชุมชนและประชาชนขาดจิตสำนึก ขาดความรู้ความเข้าใจในการกำหนดประเด็นปัญหา การพัฒนาทางเลือก เพื่อดำเนินกิจ

กรรมการบริหารจัดการ การจัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้และขาดการพัฒนาวิสัยทัศน์ การพัฒนาทรัพยากรบุคคลหรือ การเตรียมคนจึงเป็นปัจจัยหลักสำคัญในความสำเร็จของการพัฒนาในระดับชุมชนซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า หากดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะทำให้โครงการที่ดำเนินการในชุมชนประสบความสำเร็จสูง โดยผู้นำหรือแกนนำที่ประสบความสำเร็จมักจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีลักษณะดังนี้

- ๑) เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ “รู้จัก รู้กว้าง รู้ไกล” และนำเสนอทางเลือกในการพัฒนาได้
- ๒) มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา และวางแผนแก้ไขทั้งในระยะสั้น ระยะยาว คีรรอบด้าน และบูรณาการสู่การปฏิบัติได้
- ๓) มีความสามารถในการจดจำ ใฝ่รู้ มีการจัดระบบการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้ที่ดี
- ๔) มีความสามารถในการบริหารจัดการ และการประสานงานกับผู้อื่น
- ๕) เป็นผู้มีความตั้งใจจริง”แสดงความเสียสละเพื่อส่วนรวม”
- ๖) สามารถพูดชักจูงคนอื่นได้ “นำเสนอทางเลือก และชี้วิสัยทัศน์ให้แก่สังคมได้”
- ๗) มีความเข้าใจชีวิต เข้าใจโลก เข้าใจธรรม และเท่าทันต่อสถานการณ์ภายนอกชุมชน
- ๘) มีความสามารถในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น “ควบคุมตนเองและยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยใจที่เป็นธรรม”
- ๙) ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน
- ๑๐) มีอุดมการณ์ เชื้อมั่นและยึดมั่นในหลักการ

ขั้นตอนที่ ๒ การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือก เพื่อดำเนินกิจกรรม กำหนดและวางกรอบประเด็นปัญหาโดยชุมชน มีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงไปกับการพัฒนาทางเลือกในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาทางเลือกร่วมกันย่อมนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน แต่การที่จะทำให้ทั้งสองกิจกรรมเป็นไปได้อย่างปราศจากความขัดแย้งนั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ดังนั้น จึงต้องมีการดำเนินการโดยผ่านกระบวนการที่สำคัญคือ

๑. กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ขั้นตอนสำคัญในกระบวนการนี้

- ๑) จะทำอย่างไรให้ครบครัน ผู้นำชุมชน กลุ่มต่างๆ มีส่วนร่วมในการนำเสนอปัญหาของตนเองและพิจารณาปัญหาของผู้อื่นร่วมกันทั้งชุมชน
- ๒) ศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้รู้ความหลากหลายในด้านต่าง ๆ เช่น ความหลากหลายของทรัพยากรบุคคล ศึกษาลักษณะการทำงานของผู้นำทั้งองค์กรรวมทั้งโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของหมู่บ้าน ชุมชน ศึกษาให้รู้ว่าพื้นที่นี้มีอะไรเด่น มีอะไรดี มีอะไรเก่ง และอะไรที่เป็นความสามารถในการพึ่งตนเองได้ ศึกษาภูมิหลัง ภูมิรู้ ภูมิธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ศึกษาสภาพทางภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน ศึกษาวิถีชีวิต และโครงสร้างพื้นฐาน

และการติดต่อสื่อสาร ศึกษาทุนที่เป็นทั้งเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ อาชีพ และทรัพยากรธรรมชาติ และศึกษาปัจจัยที่เอื้ออำนวยหรือสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา

๒. การพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม

๑) พื้นฐานที่สำคัญที่สุด คือการพบปะของผู้คนเป็นครั้งคราว ซึ่งอาจพบปะในที่เสวนาของชุมชน เพื่อนบ้านหรือในที่ประชุมสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ หรือมีเหตุการณ์ส่งเสริมให้เกิดการพูดคุย

๒) การรวมกลุ่มสนใจหรือเน้นงานด้านใดด้านหนึ่งเช่น งานด้านการพัฒนาสุขภาพ เป็นต้น

๓) โครงสร้างพื้นฐานระดับสูงสุด คือ การมี ”องค์กรรม” หรือการจัดให้มี ”คณะทำงาน” ที่สามารถเชื่อมสมาชิกหรือประชาชนเข้าหากันได้ โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะเหล่านี้จะเป็นช่องทางการสื่อสารสำหรับคนในชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาชุมชน โดยการเป็นการกระตุ้นและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พูดคุยถึงปัญหา ความเป็นอยู่

ขั้นตอนที่ ๓ การดำเนินกิจกรรมของชุมชน “กิจกรรมสาธารณะของชุมชน” เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลายกรณี เช่น กรณีปัญหา กรณีความสนใจ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะพิเศษ คือ เกิดจากความสนใจและการมีเป้าหมายร่วมกันของชุมชน ทำให้มีการรวมพลัง มีการสนทนาอย่างพินิจพิเคราะห์ ริเริ่มกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์หลากหลาย มีการจัดการร่วมกันภายใต้ความสัมพันธ์ในแนวระนาบ เรียนรู้และสรุปบทเรียนร่วมกัน ลักษณะความร่วมมือในการดำเนินการกิจกรรมสาธารณะของชุมชน จึงเป็นลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ (Net-Working) จากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นพหุภาคี

ดังนั้น กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเป็นกระแสเรียกร้องของสังคมให้หันกลับมาพิจารณารากเหง้าของตนเองตั้งแต่ความเป็นจริงของสังคม กระบวนการศึกษาเรียนรู้เพื่อความเป็นไทยหันมาสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง (Civic Consciousness) สร้างความรักในชุมชนท้องถิ่น รักในเพื่อนรอบข้างรวมทั้งสิ่งแวดล้อมอีกทั้งเข้าร่วมกันเป็นเครือข่ายชักชวนเป็นเส้นสายใยแห่งความร่วมมือเพื่อพัฒนาสังคมมีความเป็นชุมชนอิสระหรือองค์กรแบบพลเมืองเข้มแข็ง มีความหลากหลาย ปราศจากการครอบงำโดยอำนาจรัฐและทุนเป็นองค์กรอาสาสมัครของสังคมเมื่อองค์กรและพลเมืองเข้าร่วมมือกันก็จะเกิดความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมที่จะช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาเพื่อให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ในที่สุด

๑๒. สร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยองค์กรปกครองท้องถิ่น

การแบ่งแยกหน้าที่กันของการปกครองระดับท้องถิ่นดังกล่าวดำเนินมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งผลกระทบต่อการปกครองท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงเกิดคำถามหรือข้อสงสัยว่า องค์กรปกครองท้องถิ่นซึ่งเดิมได้รับผลกระทบจากการครอบงำของระบบราชการ ที่พยายามดึงอำนาจท้องถิ่นไว้ในส่วนกลาง ผลกระทบจากโครงสร้างอำนาจทางการเมืองระดับท้องถิ่นที่การเมืองระดับชาติกระทบสังคมที่เคยมีการทำมาหากินแบบพอเพียง ซึ่งอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมดุลกับจำนวนคน มาเป็นการทำมาหากินภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยม และยึดถือลัทธิ

บริโศคนิยมของชาวบ้านอันเนื่องจากการสร้างความครอบงำของระบบทุนนิยมระดับโลกนั้น ชุมชนหรือท้องถิ่นจะอยู่รอดและมีความเข้มแข็งได้นั้นย่อมต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องรับกับปัญหาที่ต้องแก้ไขตามบทบาทและหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่น

การดำรงชีพของชาวบ้านแบบดั้งเดิม เป็นการยังชีพแบบพอเพียงอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก สังคมยังไม่ซับซ้อน การปกครองการดูแลในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นปัญหาการปราบปรามโจรผู้ร้ายหรือความสงบร่มเย็น เมื่อชุมชนก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาแบบทันสมัย องค์กรปกครองท้องถิ่นได้รับการสร้างให้เป็นสถาบันมีกลไกและระดมการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน เพื่อมาเป็นฐานในอันที่จะบริหารจัดการชุมชน

๑๓. การปกครองท้องถิ่นหลังการเข้าสู่ยุคพัฒนาของชุมชน

กระบวนการเปลี่ยนแปลงชุมชน จากการเป็นชุมชนที่มีระบบการทำมาหากินแบบพอเพียงแก่ตนเอง โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติอยู่กิน ไปสู่กระบวนการผลิตเพื่อให้เหลือเป็นส่วนเกินแล้วนำไปขายเป็นทุน หรือสะสมทุนเพื่อลงทุนสร้างส่วนเกินต่อไป และขณะเดียวกันก็มีการบริโศคนิยมที่เน้นวัตถุนิยมและมีการจัดตั้งองค์กรสมัยใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่เฉพาะด้านนั้น ชุมชนอาศัยเวลาประมาณ ๓๐ ปี จึงเข้าสู่ระบบทุนนิยมสมัยใหม่อย่างสมบูรณ์ แต่ด้วยรากฐานเดิมของสังคมไทย ที่ไม่เหมือนตะวันตก และผลกระทบเชิงลบที่ตามมาจากระบบการสร้างคามทันสมัย ซึ่งพบได้จากชุมชนหลายๆ แห่งของไทยล้มละลายตัวด้วยความหวาดวิตกกังวลว่า หรือหากเป็นจริง เป็นเพราะอะไร และเป็นทุกชุมชนหรือไม่ แต่ปรากฏการณ์ที่ดำรงอยู่ เราพบว่าชุมชนไทยมิได้อ่อนแอหรือล่มสลายไปทุกแห่งเหมือนกันการมีการวิตกกังวลดังกล่าว กลับพบว่าบางชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับระบบการพัฒนาที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การสร้างคามเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ ซึ่งแน่นอนที่สุดว่า การปรับตัวนั้นต้องเป็นการปรับตัวทั้งระบบของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจหลังการทำมาหากิน ประกอบอาชีพ หารายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว และด้านสังคมคือการศึกษาสาธารณสุขและการปกครอง

สำหรับในที่นี้ จะให้ความสนใจวิเคราะห์มิติทางการปกครองชุมชนท้องถิ่น อันเป็นองค์กรที่ได้เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน นั่นคือองค์กรนี้เป็นองค์กรที่มีสมรรถภาพ ในอันที่จะทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างประสบผลสำเร็จ และการดำเนินงานขององค์กรปกครองท้องถิ่นนี้เกิดขึ้นท่ามกลางการปรับตัวของชุมชนในยุคของการพัฒนาหลังสร้างสังคมสมัยใหม่

การวิเคราะห์การปกครองท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ในระดับหมู่บ้านและตำบลจะมีบุคคลที่ทำหน้าที่หรือมีบทบาทในการปกครอง อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่นภายในชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๐๘ ถึงปัจจุบัน(พ.ศ.๒๕๔๒) หรือสามทศวรรษเศษนี้ ชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงตามโครงสร้างของระบบทุนนิยมหรือการพัฒนาแบบสมัยใหม่ ซึ่งการปกครองในท้องถิ่นก็อยู่ภายใต้ระบบดังกล่าวเช่นกัน แต่ชุมชนนี้มีเงื่อนไขบางประการ ที่ทำให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมี

การปรับตัวเพื่อทำหน้าที่ของตน ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น และความร่วมมือของสมาชิกองค์กรท้องถิ่นภายใต้การนำผู้นำท้องถิ่นนั้น^{๗๐}

สรุปการมีส่วนร่วมมีความเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับความเชื่อเกี่ยวช่องทางด้านจิตใจ ความรู้สึก นึกคิดของแต่ละคนที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม เป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยให้เกิดความสำเร็จ เกิดความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกันด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกระดับของสายบังคับบัญชาใน ๓ ลักษณะ คือ มีการช่วยเหลือ มีการให้อำนาจ และมีขอบเขตภาระงาน

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สมคิด เลิศไพฑูรย์, (๒๕๕๐, หน้า ๔๔ – ๔๘.)	กฎหมายไทย เป็นกฎหมายการปกครองท้องถิ่น
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, กระทรวงมหาดไทย (๒๕๕๔, หน้า ๙๒ – ๙๔.)	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมกฎหมายท้องถิ่นไทย
โกวิท พวงงาม, (๒๕๕๓, หน้า ๑๘๙.)	การพัฒนาสังคม ประกอบด้วย ๑.การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น ๒.การพัฒนาท้องถิ่นไทย ๓.การพัฒนาชุมชน ๔.การพัฒนาสังคม
ถวิลวดี บุรีกุล, (๒๕๔๘, หน้า ๑ – ๒)	การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนต้องประกอบด้วย ๑.การมีส่วนร่วม ๒.แนวคิดทฤษฎีและกระบวนการ ๓.การมีส่วนร่วม
ธเนศวร์ เจริญเมือง, (๒๕๕๑, หน้า ๖๖ – ๖๘.)	การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น

^{๗๐} ณาการณ์ หะวานนท์, **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐) , หน้า ๓๑๗ – ๓๒๕.

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Fagence, Michael. (1977,p. 4-5)	หลักการมีส่วนร่วม ๓ ระดับคือ ๑.๑ passive participation. ๑.๒ partial participation. ๑.๓ Genuine partition.
วันชัย วัฒนศัพท์, (๒๕๔๗, หน้า ๔๕ – ๑๑๐.)	การตัดสินใจของชุมชน คือ ๑.การมีส่วนร่วมของประชาชนใน ๒.การตัดสินใจของชุมชน
ณัฐนรี ศรีทอง, (๒๕๕๒, หน้า ๑๙๑ – ๑๙๒.)	การเป็นผู้นำ ประกอบด้วย ๑.การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน ๒.ลักษณะผู้นำ ๓.คุณสมบัติผู้นำชุมชน
นภาพรณ์ หะวานนท์, (๒๕๕๐, หน้า ๓๑๗ – ๓๒๕.)	หลักความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย ๑.ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ๒.หลักความเข้มแข็งของชุมชน

๒.๕ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญคือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม

หัวใจเศรษฐกิจ ตามหลักพุทธศาสนาคือคำว่า อุ. อา. กะ. สะ. อุ ย่อมาจาก อุฏฐานสัมปทา แปลว่า ให้หมั่น อา. ย่อมาจาก อารักขสัมปทา แปลว่า ให้รักษา กะ. ย่อมาจาก กัลยาณมิตตา ให้คบคนดี สะ. ย่อมาจาก สมชีวิตตา แปลว่า ให้เลี้ยงชีวิตพอดี

คาถา ๔ ตัวนี้ควรจำให้แม่นยำ แล้วนำไปปฏิบัติในกิจการงานให้ได้สักวันละเล็กน้อย เรื่อยไปไม่หยุด ก็จะสามารถเลี้ยงตัวได้ ถ้าไม่ถึงขั้นเศรษฐี อย่างน้อยก็ต้องพอเพียง พออยู่พอกิน ไม่อดอยาก^{๗๑}

ในขั้นหัวใจเศรษฐีนั้นท่านเรียกว่า ขันหาและรักษาสมบัติ แต่จะอาศัยเพียงขั้นนี้ขั้นเดียวนั้นยังไม่พอเพียงสำหรับการสร้างเนื้อสร้างตัว จำจะต้องรู้จักขั้นแจจจัดสรรทรัพย์ ขั้นจับจ่ายกินใช้อีก ด้วยจึงจะทำให้ตั้งตัวได้อย่างงดงาม หลักการดังกล่าวนี้มีอยู่ใน “ธรรมานุญชีวิต” ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) มีเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

๑. คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ (ชีวิตที่เป็นหลักฐาน)

คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดีตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้องก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

๑.๑ ขันหาและรักษาสมบัติ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น ที่เรียกว่า ทิณฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ ประการ

๑.๑.๑ อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน การประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักปัญหาสอดคล้องตรวจสอบตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุด จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี

๑.๑.๒ อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

๑.๑.๓ กัลยาณมิตตตา คบหาคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่าง ท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้นำเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

๑.๑.๔ สมชีวิตตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดี สมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย หารายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

๑.๒ ขันแจจจัดสรรทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว รู้จักสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค ๔ คือ

เอเกน โภเกณูเชย ๑ ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์

ทวิหิมมโปชเย ๒ ส่วน ใช้ลงทุนประกอบการงาน

^{๗๑} อุดมพร อมรธรรม, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๙), หน้า ๙๙ - ๑๐๓.

จตุตถญาณินาเปยย อีก ๑ ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น^{๗๒}

๑.๓ ขั้นจับจ่ายกินใช้ พึงเข้าใจและคำนึงถึงไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หาความหมายใดๆ มิได้ ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว พึงปฏิบัติต่อทรัพย์หนึ่งส่วนแรกในข้อ ข. ตามหลัก โภคาทิยะ (ประโยชน์ที่ควรถือเอา จากโภคะหรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือในการที่จะมีหรือครอบครองทรัพย์สมบัติ) ๕ ประการ ดังพุทธพจน์^{๗๓}

๑. อริยสาวกแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน เลี้ยงบิดา มารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข

๒. บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข

๓. ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดภัยจากภัยอันตราย

๔. ทำพลี คือ สละเพื่อบำรุงบูชา ๕ อย่าง

๔.๑ ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ

๔.๒ อติถิพลี ต้อนรับแขก

๔.๓ ปุพฺพเปตพลี ทำบุญหรือสักการะอุทิศผู้ล่วงลับ

๔.๔ ราชพลี บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น

๔.๕ เทวตาสพลี ถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และเหล่าบรรพชิตผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาท มัวเมาเมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้น ให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคะเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี

การใช้จ่ายใน ๕ ข้อนี้ ท่านมุ่งแจกแจงรายการที่พึงจ่าย ให้รู้ว่าควรใช้ทรัพย์ทำอะไรบ้าง มิใช่หมายความว่าให้แบ่งส่วนเท่ากันไปทุกข้อ นอกจากนั้น ท่านมุ่งกล่าวเฉพาะรายการที่พึงจ่ายเป็นประจำ

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ คือ ทำให้เกิดองค์รวม (Holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ การมีดุลยภาพ (Balance) หรืออีกนัยหนึ่งคือการทำให้งิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับธรรมชาติ^{๗๔}

^{๗๒} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๙๗/๒๐๒.

^{๗๓} อง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๔๑/๔๘. ที.ปา.(ไทย)

^{๗๔} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๘๗๘,

ตารางที่ ๒.๖ หลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
อุดมพร อมรธรรม, (๒๕๔๙, หน้า ๙๙ – ๑๐๓.)	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๑.ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว ๒.การพึ่งพาตนเองของชุมชน
ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๙๗/๒๐๒	- สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต
อง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๔๑/๔๘	- พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัมมฏก นิบาต

๒.๖ พื้นที่การวิจัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา หรือรู้จักในชื่อ **โคราช** เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุดในประเทศไทยและมีประชากรมากเป็นอันดับ ๒ของประเทศ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่บนที่ราบสูงโคราช ห่างจากกรุงเทพ ๒๕๙กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ๒๐,๔๙๓.๙๖๔ตารางกิโลเมตร (๑๒,๘๐๘,๗๒๘ไร่) เป็นพื้นที่ป่าไม้ ๒,๒๙๗,๗๓๕ ไร่ โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติคือ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติทับลานร้อยละ ๖๑.๔และเป็นแหล่งน้ำ ๒๘๐,๓๑๓ไร่ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิและขอนแก่น ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดปราจีนบุรี นครนายก และสระแก้ว ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์ และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดสระบุรี ชัยภูมิ และลพบุรี

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางระหว่าง ๑๕๐-๓๐๐เมตร มีเทือกเขาชันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรัก เป็นแนวยาวทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตก ส่วนบริเวณตอนล่างค่อนข้างราบเรียบและตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ราบลุ่ม โดยมีลำตะคลองและลำน้ำสาขาอื่น ๆ ไหลหล่อเลี้ยงบริเวณด้านเหนือของเมือง และ เป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำสำคัญคือแม่น้ำมูลซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การปกครองท้องถิ่นของจังหวัดนครราชสีมาประกอบด้วย

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน ๑ แห่ง

๒. เทศบาล จำนวน ๘๙ แห่ง

๓. องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน ๒๔๓ แห่ง

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรม” ผู้วิจัยจะศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหลักธรรมสำหรับพัฒนาโดยกำหนดแนวทางในการศึกษาวิจัยในเรื่องข้างต้นดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้น ปัจจุบันถือว่าเป็นบทบาทสำคัญมาก เพราะเรื่องปัญหาปากท้องของประชาชนการที่จะมีคุณภาพชีวิตจะดีขึ้น และการดำรงชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจะดีหรือไม่ มีขึ้นอยู่กับพัฒนาทั้งนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ดังนี้

ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์^{๗๕} ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า จุดแข็ง (Strength) มีความเจริญหลายด้านเช่นทางด้านการศึกษาด้านสาธารณสุขปโภคด้านการคมนาคมซึ่งถือว่ามีความสะดวกสบายส่งผลให้ทำให้การค้าหรือแม้แต่การขนส่งมีความสะดวกสบายง่ายต่อการติดต่อทางการค้า ๑) สินค้าทั้งหมดของชุมชนนี้มีความโดดเด่นและเอกลักษณ์ภายในตัวจึงถือว่าเป็นสินค้าที่มีความต้องการสูงและหาไม่ได้จากชุมชนอื่นจึงทำให้ชุมชนนี้มีความได้เปรียบในการผลิตและจำหน่ายสินค้า ๒) ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและมีการรวมกลุ่มกันอย่างสามัคคีและให้ความช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยากทำให้การประกอบอาชีพภายในชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่นส่งผลทำให้เศรษฐกิจภายในชุมชนดีขึ้นตามไปด้วย ๓) ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันโดยมีหัวหน้าชุมชนหรือผู้นำกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบผลการดำเนินงานซึ่งถ้าเกิดปัญหาขึ้นชาวบ้านก็จะร่วมกันแก้ไขให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยความสามัคคีภายในองค์กรและควรจัดให้มีการอบรมหรือการให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างน้อยเดือนละครั้งเพื่อที่ชาวบ้านจะได้นำปัญหาที่เกิดขึ้นมาปรับปรุงการดำเนินงานของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและจะได้นำความรู้ใหม่ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ศรนรายณ์ ศรีเพชร^{๗๖} ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพการให้ความสนใจในการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเช่นเดียวกับการรวมกลุ่มการทอผ้า ซึ่งเกิดขึ้นจากอาชีพเสริมที่คนในชุมชนดั้งเดิมทำอยู่ก่อนแล้ว แต่เมื่อได้รับคำแนะนำที่ดีจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการรวมกลุ่มอาชีพกัน และคนในชุมชนมีความเห็นที่คล้อยตาม จึงได้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆ ขึ้น สามารถสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน แต่ในปัจจุบันพบว่า มีกลุ่มที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนบางแห่งมีการกระจุกตัวของการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มอาชีพผ้าทอตีนจกแม่วังช้าง ที่มีการ

^{๗๕}ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา : อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน”, รายงานวิจัย, (คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : ๒๕๕๑), หน้า ๔๔ – ๔๕.

^{๗๖}ศรนรายณ์ ศรีเพชร, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา : อำเภอจุน จังหวัดพะเยา”, รายงานวิจัย, (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๔๔ – ๔๕.

รวมตัวกันในเฉพาะหมู่บ้านแม่วังช้างเท่านั้น ทั้งนี้การรวมกลุ่มอาชีพของตนในชุมชนมีจุดประสงค์หลัก คือ สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก ซึ่งโดยรวมแล้วมักจะประกอบอาชีพทางการ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ ดังนี้ (๑) การส่งเสริมจากหน่วยงานทางภาครัฐ ซึ่งหน่วยงานทางภาครัฐให้การ ส่งเสริมทางเศรษฐกิจของกลุ่มชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการประกอบอาชีพ ซึ่งมีหนว่ง งานต่าง ๆ ที่เข้ามาให้การส่งเสริม เช่น สหกรณ์การเกษตรประจำอำเภอที่คอยให้ความรู้และยังให้คำแนะนำเกษตรกรในการสร้างรายได้ ซึ่งเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นอย่างมากทำให้เศรษฐกิจ ชุมชนดีขึ้น (๒) สภาพพื้นที่และลักษณะภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพ เนื่องจากมีสภาพพื้นที่และลักษณะภูมิอากาศที่เหมาะสม ทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ (๓) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ในการประกอบอาชีพของกลุ่มอาชีพต่างๆ การที่จะต้องปรับปรุงสินค้าที่มีอยู่แล้วให้มีการพัฒนาคุณภาพยิ่งขึ้น ทำให้มีรูปแบบที่หลากหลายและถูก ตามใจลูกค้า อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มรายได้และเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้าด้วยเพราะฝีมือการประดิษฐ์ของแต่ละชุมชนล้วนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เชื่อได้ว่าหากมีการพัฒนารูปแบบ สินค้า เช่น พัฒนาลวดลายใหม่ และการทำบรรจุภัณฑ์ที่สวยงามก็คงสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมาได้ (๔) ความนิยมในสินค้าที่มีการผลิตในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้นจากการรณรงค์ของหน่วยงานต่างๆ (๕) การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้การติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์สามารถทำได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น (๖) การจัดการอบรม ศึกษาดูงาน ตามพื้นที่ต่างๆทำให้สมาชิกในกลุ่มมีแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจมากขึ้น

จิรประภา อัครบวร และคณะ^{๗๗} ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อวางระบบการพัฒนาข้าราชการแห่งอนาคต โดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพ (Efficiency Improvement) การเสริมสร้างขีดสมรรถนะ (Capacity - building) และการพัฒนาคุณภาพ (Quality Improvement) ของข้าราชการ และได้เสนอแบบแผน (Blueprint) การพัฒนาข้าราชการแห่งอนาคตดังนี้ ๑) การปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงาน (พัฒนาคนและระบบ) ๒)การพัฒนาสมรรถนะตามตำแหน่ง (พัฒนาความสามารถในการทำงาน) ๓) การพัฒนาความร่วมมือ และเครือข่าย ๔) โปรแกรมการพัฒนา และประเมินข้าราชการก่อนดำรงตำแหน่ง ๕) การให้ทุนการศึกษา (ทุนทรัพย์และเวลา) จัดมหาวิทยาลัยข้าราชการ ซึ่งการพัฒนาข้างต้น ประกอบด้วย การพัฒนาองค์การ (Organization Development) และ การพัฒนาส่วนบุคคล (Human Development) ดังนี้ ๑) การพัฒนาคน ได้แก่ การมีคุณธรรมจริยธรรม มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นมืออาชีพคำนึงถึงความเสมอภาค มีทัศนคติที่พึงประสงค์ พัฒนาแบบองค์รวม 5Hs (Harmony head Hand Health) พัฒนา IQ, EQ และ MQ มีความสามารถในการใช้ IT มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีขวัญกำลังใจในการทำงาน ๒) การพัฒนาระบบ ได้แก่ การพัฒนาระบบ

^{๗๗}จิรประภา อัครบวรและคณะ, การศึกษาเพื่อวางระบบการพัฒนาข้าราชการแห่งอนาคต, (สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.), ๒๕๕๒)

ราชการที่มุ่งเน้นคุณภาพ และประสิทธิภาพการบริหารราชการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาระบบราชการโดยใช้การกระจายอำนาจมุ่งเน้นคุณธรรมจริยธรรม และความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนร่วมได้ส่วนเสียและการสื่อสารอย่างทั่วถึง

ขวัญกมล ดอนขวา^{๗๘} ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้านบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปัจจุบันมีบทบาท และเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการในเรื่องของการผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญในการพัฒนาทั้งผู้นำเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ชาวบ้านหรือสมาชิกกลุ่มอาชีพ และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องให้มีความรู้และความสามารถในการผลิต รู้จักบริโภค และมีแนวคิดด้านการแปรรูป และการขาย โดยสร้างเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐและเอกชน และส่งผลกระทบต่อกระตมคน เงินทุน การบริหารการจัดการในกระบวนการผลิตทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความรู้และความสามารถของคนในชุมชน นอกจากนี้การพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องก็มีความสำคัญจึงควรพัฒนาให้มีความรู้ อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์ และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมโยงประสานเพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้อาชีพประสบความสำเร็จเนื่องจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยหลักต้นสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรม ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินคืนสู่สังคมภายในชุมชนดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มอาชีพในชุมชน ตลอดจนผู้นำชุมชนควรร่วมกัน แบ่งบูรณาการทั้งจังหวัดเพื่อพัฒนาอาชีพเศรษฐกิจชุมชนรูปธรรมอย่างจริงจัง หรือมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพซึ่งส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของกลุ่มอาชีพ

กัลยาณี คุณมี^{๗๙} ได้วิจัยเรื่อง การบริหารผลงาน และการจัดสรรสิ่งจูงใจต่อการพัฒนาระบบราชการและข้าราชการไทย ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการจัดสรรสิ่งจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการและลูกจ้างของหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ปัญหาการจัดสรรสิ่งจูงใจไม่ได้ให้ตามระดับผลงานอย่างแท้จริง ซึ่งควรดำเนินการปรับปรุงระบบการประเมินผลงานให้มีความชัดเจนจนถึงระดับที่ต้องการ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของสิ่งจูงใจของผู้บริหารและปฏิบัติ ซึ่งควรปรับปรุงโดยการออกแบบเงินเพิ่มพิเศษผู้บริหารเสียใหม่โดยแยกเงินที่ใช้ปิดช่องว่างระหว่างภาครัฐ และภาคเอกชนออกจากเงินค่าตอบแทนตามผลงานและนำส่วนเงินค่าตอบแทนตามผลงานมารวมไว้กับเงินรางวัล เพื่อจัดสรรให้แก่ทุกคนตามผลงานด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการหลักเดียวกัน และปัญหารูปแบบของรางวัลไม่เหมาะสมหน่วยงานควรทำหลายรูปแบบไปพร้อมกันทั้งรูปแบบที่ไม่เป็นตัวเงินและรูปแบบที่เป็นตัวเงิน (ซึ่งปัจจุบันจะเป็นที่

^{๗๘}ขวัญกมล ดอนขวา, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานวิจัย, (ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๔ – ๒๕๕๕), หน้า ๓๐- ๔๒.

^{๗๙}กัลยาณี คุณมี, “การบริหารผลงาน และการจัดสรรสิ่งจูงใจต่อการพัฒนาระบบราชการและข้าราชการไทย”, รายงานวิจัย, (คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒)

นิยมมากที่สุด) เพื่อเป็นสิ่งจูงใจ และสนับสนุนให้ข้าราชการ และลูกจ้างของหน่วยงานภาครัฐปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งย่นต่อการดำรงชีวิตของประชาชน และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศโดยการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงนำหลักการดังกล่าวเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยครั้งนี้

ตารางที่ ๒.๗ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

นักวิจัย	ข้อค้นพบ
ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์,(๒๕๕๑), หน้า ๔๔ – ๔๕.	งานการวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพบว่า จุดแข็งของการรวมกลุ่มการพัฒนา
ศรณรายณ์ ศรีเพชร, (๒๕๕๒, หน้า ๕๔ – ๕๕.)	งานการวิจัยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์
ขวัญกมล ดอนขวา, (๒๕๕๔ – ๒๕๕๕, หน้า ๓๐ – ๔๐.)	งานการวิจัยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า แบบการมีส่วนร่วมต้องพัฒนากิจกรรมแบบมีกระบวนการ
จิรประภา อัครบวรและคณะ, (สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.),๒๕๕๒)	การศึกษาเพื่อวางระบบการพัฒนาข้าราชการแห่งอนาคตพบว่า การพัฒนาคุณภาพต้องพัฒนาองค์กร และบุคคล
กัลยาณี คุณมี,,(คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒)	การบริหารผลงาน และการจัดสรรสิ่งจูงใจต่อการพัฒนาระบบราชการและข้าราชการไทยพบว่า การพัฒนาต้องมีการจัดสรรสิ่งจูงใจ

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นกลไกการฐานรากของระบบเศรษฐกิจ และมีการส่งเสริมทางเศรษฐกิจแก่กลุ่มอาชีพ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปรับปรุงสินค้าที่มีอยู่แล้วให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีการจัดการอบรมให้ความรู้ พร้อมทั้งจัดหาแหล่งทุนและการตลาดให้ได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรมที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์ และ ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์^{๘๐} ได้วิจัยเรื่อง เศรษฐกิจนอกภาคทางการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อน เศรษฐกิจพอเพียงในเศรษฐกิจนอกภาคทางการมีความเป็นไปได้ หรืออาจกล่าวว่า ณ เวลาปัจจุบัน มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว หากแต่มีได้ปรากฏชัดเจน ในรูปของกลุ่มหรือขบวนการที่มีชื่อหรือวัตถุประสงค์ชัดเจน เพื่อการดังกล่าว หากเศรษฐกิจพอเพียงปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่างที่ ศึกษา ไม่ว่าในการศึกษากลุ่มอาชีพใด และพบความหมายทั้งในลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และในฐานะของโลกทัศน์วิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (หลักการ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข) โดย การศึกษาเจาะลึกพบว่าผู้ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญานี้ มีความสุขในชีวิตได้ตามอัตภาพของฐานะ ตนเอง คือสามารถประกอบฐานะทางเศรษฐกิจให้ได้ ในขณะที่มีความสุขในมิติทางจิตใจจาก ความสัมพันธ์ผูกพันภายในครอบครัวตนเองและจากการได้ทำความดีตามค่านิยมทางจริยธรรมของตน ปรากฏการณ์ดังกล่าว เกิดขึ้นเองตามเงื่อนไขปัจจัยของปัจเจกบุคคล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับ การส่งเสริมและพัฒนาจากรัฐ หน่วยงานรัฐ องค์กรสังคม ฯลฯ เพื่อให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ สามารถ จะดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาดังกล่าวได้ต่อไป ในขณะที่เดียวกันก็ควรส่งเสริมหรือขับเคลื่อนแนว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ขยายขอบเขตไปสู่ผู้ประกอบการอาชีพในเศรษฐกิจนอกภาคทางการที่ เกี่ยวข้องกับแรงงานกว่าร้อยละ ๗๐ ของประเทศด้วย เนื่องจากการศึกษาลักษณะของเศรษฐกิจ นอกภาคทางการ คณะผู้วิจัยพบว่า เศรษฐกิจในภาคดังกล่าวมีศักยภาพของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ พอเพียง ในทางกลับกันการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นการพัฒนาประชาชนในภาคเศรษฐกิจ ดังกล่าว ด้วย เนื่องจากเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจที่มีโลกทัศน์มุ่งสร้างความมั่นคงอย่างบูรณาการของ มนุษย์ เพราะครอบคลุมผสมผสานทั้งมิติทางวัตถุ (กิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพ) และมิติด้าน จิตใจ (ความสุขทางใจ ความเอื้อเฟื้อ ความผูกพัน ฯลฯ) อย่างสมดุลการกำหนดนโยบายของรัฐ รวมทั้งนโยบาย กฎระเบียบขององค์กรปกครองท้องถิ่นหน่วยงานรัฐที่จะต้องคำนึงถึงผลการกระทบ ต่อคนกลุ่มนี้ให้มาก ระวังมิให้การกำหนดนโยบายหรือข้อบังคับใดไปบั่นทอนหรือซ้ำเติมสภาพของผู้ ประกอบอาชีพในส่วนนี้ อย่างไม่มีทางออก เช่น การเปิดเสรีให้แก่ร้านค้าปลีกขายส่งของธุรกิจ Franchise ขนาดใหญ่ การไล่อื้อที่อยู่ – ที่ทำกิน การขึ้นค่าเช่าเพลิง การขนส่ง โดยมีได้หาทาง บรรเทาความเดือดร้อนให้แก่กลุ่มยากลำบาก รัฐ หน่วยงานรัฐ และองค์กรระดับท้องถิ่น ควรสร้าง นโยบายที่จะเอื้อให้ผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอกภาคทางการ ได้รับการคุ้มครองให้มีความมั่นคง เช่น มีสถานที่ค้าขายที่แน่นอน (ขายได้จริง) ลูกค้าได้รับความสะดวกในการซื้อ – เดินทาง บริการ ฯลฯ ไม่ถูกขูดรีดค่าคุ้มครอง เป็นต้น รวมทั้งต้องเอื้อให้เกิดความเสมอภาค ในการเข้าถึงแหล่งทุน ข้อมูล ความรู้ การใช้ทรัพยากรของรัฐ ฯลฯ และความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ กล่าวได้ว่าเป็น เพียงการนำร่อง หรือความรู้เบื้องต้นการขยายความรู้ในเรื่องเดียวกันนี้ยังสามารถทำได้อีกหลายมิติ

^{๘๐} นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์, เศรษฐกิจนอกภาคทางการ ขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๐๐) , หน้า ๑๑๑-๑๑๔.

เช่น การเปลี่ยนพื้นที่ซึ่งมีบริบทแตกต่างจากเขตดินแดง เพื่อศึกษาความแตกต่างของปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในเศรษฐกิจนอภาคทางการ เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงนโยบาย ในขณะที่เดียวกันยังมีความรู้อีกหลายประเด็นที่ยังต้องการความชัดเจน หรือต้องการข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น ๑) หลักสูตร (เนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอน) การจัดการเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับระดับความรู้ เวลา ของผู้ประกอบการอาชีพในเศรษฐกิจนอภาคทางการกลุ่มคนยากจน ๒) สวัสดิการระดับจำเป็นพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มคนยากจนในเศรษฐกิจนอภาคทางการของเมือง ๓) บทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่น (เช่น กทม. อบจ. เทศบาล ฯลฯ) ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตเมือง ๔) การจัดการครอบครัวของผู้ประกอบการอาชีพในเศรษฐกิจนอภาคทางการที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง (ด้านการเงิน ความสัมพันธ์ ความรู้ การถ่ายทอด ฯลฯ)

สุวิมล ตั้งประเสริฐ^{๔๑} ได้วิจัยเรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดนครราชสีมา อย่างยั่งยืน ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า องค์กรธุรกิจสามารถประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ในสองระดับ คือ เศรษฐกิจพอเพียงระดับพื้นฐาน และเศรษฐกิจพอเพียงระดับก้าวหน้า ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในองค์กร และภายนอกองค์กรและภายนอกองค์กรตามลำดับ การดำเนินธุรกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงระดับพื้นฐาน มุ่งเน้นที่การกิจการ เป็นบันไดขั้นที่หนึ่ง ในขณะที่กิจการดำเนินกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงระดับก้าวหน้า จะให้ความสำคัญกับการแบ่งปันหรือการใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือการรวมกลุ่มทั้งในแนวดิ่งตามสายอุปทาน (Supply Chain) แนวราบในลักษณะของเครือข่ายวิสาหกิจต่างๆ เพื่อสร้างให้เกิดความยั่งยืน (Sustainability) ของกิจการ เป็นบันไดขั้นที่สามการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งสามขั้นข้างต้น ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาที่เริ่มจากหลักของการพึ่งตัวเอง โดยเปลี่ยนจากการพึ่งตนเองไม่ได้หรือต้องคอยอาศัยผู้อื่นตลอดเวลา (Dependent) เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง เป็นอิสระ (Independent) แล้วจึงค่อยพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกันจนนำไปสู่การพึ่งพิงอิงกัน (interdependent) สงเคราะห์เกื้อกูลร่วมมือกัน และประสานกับโลกภายนอก ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่กลายเป็นสังคมที่มีความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

เกรียงศักดิ์ เอี่ยมเก็บ^{๔๒} ได้วิจัยเรื่อง “งานการวิจัยการศึกษาสถานภาพการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรและอาหารเสริมเพื่อสุขภาพเพื่อเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา ”

^{๔๑}สุวิมล ตั้งประเสริฐ, “การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดนครราชสีมา อย่างยั่งยืน ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, **รายงานวิจัย**, (นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา) หน้า ๓๐.

^{๔๒}เกรียงศักดิ์ เอี่ยมเก็บ, “การศึกษาสถานภาพการผลิต ผลิตภัณฑ์สมุนไพรและอาหารเสริมเพื่อสุขภาพ เพื่อเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา”, **รายงานวิจัย**, (นครราชสีมา : สำนักวิชาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖), หน้า ๔๙.

ผลการวิจัยพบว่าความคาดหวังและความต้องการในบทบาทของกฎหมาย การปฏิบัติในการผลิต เป้าประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม ทุน ตลาด การบริหารจัดการ พบว่าชาวบ้านตั้งกลุ่มผลิตสินค้าชุมชน เพื่อ ต้องการให้ชุมชนสังคมไม่ต้องพึ่งพาต่างประเทศในด้าน เงินทุนหวังว่าชุมชนจะมีความร่วมมือร่วมแรงกัน ด้านการตลาดหวังว่าชุมชนจะสามารถควบคุมและตรวจสอบระบบคุณภาพเองได้ด้านวิชาการ และการถ่ายทอดต้องการให้นักวิชาการช่วยในการตรวจสอบ ให้ความรู้ด้านเทคนิคต่างๆ ด้านกฎหมายต้องการมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายการผลิตสินค้าชุมชนมากขึ้น ด้านนโยบายและการสนับสนุนต้องการให้รัฐควบคุมราคาสารเคมีหรือปุ๋ยเครื่องมือทางการเกษตร เพื่อให้ต้นทุนการผลิตมีความสมดุลกับราคาวัตถุดิบทางการเกษตรที่จำหน่ายความคาดหวังและความต้องการในบทบาทของกฎหมาย การปฏิบัติในการผลิตเป้าประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม ทุน ตลาด การบริหารจัดการ วิชาการและการถ่ายทอดกฎหมาย นโยบายและการสนับสนุน พบว่าจุดประสงค์ของการรวมกลุ่มผลิต สมุนไพรคือ ต้องการให้ชุมชนสังคมไม่ต้องพึ่งพาต่างประเทศด้านเงินทุนหวังว่าชุมชนจะมีความร่วมมือร่วมแรงกัน ด้านการตลาดต้องการเพื่อผลิตสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนบริโภคในชุมชน และต้องการ ส่งสินค้าไปจำหน่ายยังต่างประเทศด้านการบริหารจัดการหวังว่าชุมชนจะสามารถควบคุมและ ตรวจสอบระบบคุณภาพเองได้ ด้านวิชาการและการถ่ายทอดต้องการให้นักวิชาการช่วยในการ ตรวจสอบ ให้ความรู้ด้านเทคนิคต่างๆ ด้านกฎหมายต้องการมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายการผลิตสินค้า ชุมชน ด้านนโยบายและการสนับสนุนต้องการให้รัฐควบคุมราคาสารเคมีหรือปุ๋ยเครื่องมือทาง การเกษตร เพื่อให้ต้นทุนการผลิตมีความสมดุลกับราคาวัตถุดิบทางการเกษตรที่จำหน่ายและมี ข้อเสนอแนะดังนี้ สร้างความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพ ชุมชนในทุกระดับทั้งหน่วยส่งเสริมและองค์กรชุมชน จัดระบบองค์ความรู้ และรูปแบบกระบวนการ เรียนรู้ในผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน ส่งเสริมความรู้ในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนในด้านความ ปลอดภัยต่อสุขภาพ และเทคนิค การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้คุณภาพและลดต้นทุนการผลิต ประสาน การดำเนินงานอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดโครงสร้างและหน้าที่ จะได้ลดความซ้ำซ้อนของงาน

วัฒนาภรณ์ ไชครัตนชัยและคณะ^{๔๓} ได้วิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชนมไทย ผลการวิจัยพบว่า ลอดช่องที่ผลิตในท้องถิ่นทั่วไป ส่วนมากจะผลิตจากแป้งข้าวเจ้าอย่างเดียว และกรรมวิธีการผลิตยังเป็นการผลิตในครัวเรือนอาศัย แรงงานมากกว่าเครื่องจักรและผู้ผลิตซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับ สุขลักษณะการผลิตและการประกอบที่ดี และจากการนำประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการเรียนรู้ใน กระบวนการ ตั้งแต่กระบวนการวางแผนการออกร้าน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต การสาธิต ผลิตภัณฑ์ การจำหน่าย การจัดทำบัญชีการเงิน การคิดต้นทุนการจำหน่าย การร่วมมือร่วมแรงในการ

^{๔๓} วัฒนาภรณ์ ไชครัตนชัยและคณะ, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานผลิตภัณฑ์”, รายงานวิจัย, (นครราชสีมา : คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา, ๒๕๕๗), หน้า ๗๑.

จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ การแสดงขั้นตอนการสาธิต รวมทั้งมีการสาธิตกระบวนการผลิต ย้อนยุค อาทิ การใช้ไม้แบบโบราณโดยใช้ไม้แบบโบราณไม่แป้ง การกวนแป้งด้วยมือ การ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่มแสดงให้เห็นว่ากลุ่มมีศักยภาพที่สามารถดำเนินการเองได้ในระดับ หนึ่งโดยไม่ต้องพึ่งพามากนัก กลุ่มสามารถช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มด้วยกัน กลุ่มจะเข้มแข็งด้วยตนเอง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยได้จากการศึกษางานที่เกี่ยวข้องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจ และการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นนั้น ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากและกลุ่มอาชีพภายในชุมชนก็ต้องกระตือรือร้นของคนในชุมชน เอง เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และคนในชุมชนจะมีรายได้เป็นอย่างดีมีความสุข และมีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น

ตารางที่ ๒.๘ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

นักวิจัย	ข้อค้นพบ
นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์, (๒๕๐๐, หน้า ๑๑๑-๑๑๔.)	เศรษฐกิจนอกภาคทางการขับเคลื่อน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า กลุ่มบุคคล สามารถดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงในการประกอบอาชีพ
สุวิมล ตั้งประเสริฐ, (หน้า ๓๐.)	การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง เกษตร อย่างยั่งยืน พบว่า การพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน องค์กรธุรกิจสามารถ ประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้
เกรียงศักดิ์ เอี่ยมเก็บ (๒๕๔๖, หน้า ๔๙.)	การศึกษาสถานภาพการผลิตภัณฑ์สมุนไพร และอาหารเสริมเพื่อสุขภาพ พบว่า การตั้ง กลุ่มผลิตสินค้าชุมชน ต้องร่วมมือร่วมแรงกัน ตรวจสอบคุณภาพทุกด้าน

ตารางที่ ๒.๘ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (ต่อ)

นักวิจัย	ข้อค้นพบ
วัฒนาภรณ์ โชครัตนชัยและคณะ	งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อ พัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ พบว่า การพัฒนาต้องเกิดจากการเรียนรู้ และ

๒.๗.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นรูปแบบการบริหารจัดการ และตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นสถาบันที่มีกลไกและอุดมการณ์มีส่วนร่วมจากคนในชุมชนเพื่อมาเป็นฐานในแบบที่จะบริหารจัดการชุมชน ผู้วิจัยจึงเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ศักดาพินิจ ณรงค์ชาติโสภณ^{๔๔} ได้วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์นโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการมุ่งสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานล่างของสังคม ได้แก่ ครอบครัวชุมชน หมู่บ้าน ตำบล โดยการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ด้วยการสร้าง กระแสเศรษฐกิจพอเพียงหรือเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้เกิดขึ้นในสังคมไทย สร้างระบบบริหารจัดการสนองความต้องการของประชาชน เน้นการปฏิบัติงานของกลุ่มชน และความร่วมมือจากทุกฝ่ายในลักษณะพหุภาครวมทั้งให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น “...ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...” จากพระราชดำรัสข้างต้น สามารถนำมาสรุปให้กระชับได้เป็น “สามห่วงสองเงื่อนไข” ประกอบด้วย สามห่วง ได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และสองเงื่อนไข ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรมความหมายหรือคำจำกัดความของสามห่วงสองเงื่อนไขที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ (คำที่เป็นตัวเอียง) เป็นของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สามห่วง ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและมากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ พอประมาณก็คือพอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ยกตัวอย่างเช่น การตีความหมายของคำว่า “พอประมาณ” ของ

^{๔๔}ศักดาพินิจ ณรงค์ชาติโสภณ, “การวิเคราะห์นโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีนิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗)

แต่ละคนอาจมี ความแตกต่างกัน จะเอาอะไรเป็นบรรทัดฐาน ให้เอาผลของความพอประมาณนั้นเป็นเครื่องชี้วัด เช่น หากทำงานวันละ ๒ – ๓ ชั่วโมงถือว่าพอประมาณของนาย ก. แต่เมื่อผลการการทำงานทำให้เกิดหนี้สิน เพราะทำงานน้อยเกินไป หรือทำให้ผลผลิตน้อยเกินไปไม่พอกับการบริโภค หรือบริโภคเพียงพอแต่ไม่มีเงินเก็บ เช่นนี้ไม่เรียกว่าพอประมาณ ควรเรียกว่า “ยังขาด” หรือ “ยังไม่พอ” เพราะเป็นการเบียดเบียนตนเอง เช่นเดียวกับการปรุงรสอาหาร การใส่เครื่องปรุงนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว แต่ถือเอามาตรฐานของรสชาติที่อยู่ในความพอดี รสกลมกล่อมอร่อย และถูกปากคนส่วนใหญ่ เช่นนี้เรียกว่า “พอประมาณ” ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไป อย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ศิริพร เลิศยิ่งยศ^{๔๕} ได้ศึกษาเรื่อง การจัดทำแผนชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านโคกแฝก ตำบลขามทะเลสอ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้า แบ่งออกเป็นด้านดังนี้ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้สังกัดมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชนหมู่บ้าน สามารถแบ่งตามวิถีชีวิตได้ ๓ กลุ่ม คือ ๑) ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร มีความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพเกษตรมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษและสามารถนำมาถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ได้ต่อไปไม่ว่าจะเป็น การทำฟาร์มโคนม โคเนื้อ การปลูกผัก การเพาะเห็ดนางฟ้า เป็นต้น ๒) กลุ่มผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง/ลูกจ้าง ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ มีความพร้อมในการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพเพื่อเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้าน ๓) กลุ่มผู้ประกอบอาชีพค้าขายในชุมชน มีศักยภาพในการได้รับการส่งเสริมให้การแปรรูปจากผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อการจัดจำหน่าย เช่นปลูกผักปลอดสารพิษ การทำชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นความหวังของสังคมไทยอนาคต และเป็นสิ่งนำไปสู่ความสำเร็จได้โดย ขั้นที่หนึ่งมีเป้าหมายที่ดีและชัดเจน ขั้นที่สองมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ดีและชัดเจนที่สามมีวิธีการที่ดีและเหมาะสม ขั้นที่สี่มีการติดตามผลที่ดี

พนัส พงษ์สุนันท์ และคณะ^{๔๖} ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลตำบลปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองประการ ซึ่งเป็นผลจากการออกแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ดีเป็นขั้นเป็นตอนและมีประสิทธิผล ทำให้ผู้เข้าร่วมการเรียนรู้ได้แสดงศักยภาพในการจัดการพัฒนาเมือง

^{๔๕}ศิริพร เลิศยิ่งยศ, “โครงการจัดทำแผนชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านโคกแฝก ตำบลขามทะเลสอ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา”, รายงานวิจัย , (นครราชสีมา : โปรแกรมวิชาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙.

^{๔๖}พนัส พงษ์สุนันท์ และคณะ, “กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลตำบลปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, รายงานวิจัย, (ราชบุรี : โรงพิมพ์ราชภัฏจอมบึง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๙.

โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์หลายวิธี เพื่อให้เกิดการร่วมคิด (วางแผน) ร่วมทำ (พัฒนาโครงการและลงมือปฏิบัติ) และร่วมตรวจสอบ (กำกับติดตามประเมินผล) เกิดความรู้ เจตคติ และทักษะในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ มีแผนแม่บทเมืองน่าอยู่ มีพลังชุมชนที่เข้มแข็งในการพัฒนาเมืองในด้านต่างๆ และสามารถพึ่งตนเอง ซึ่งสรุปได้ว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การสนับสนุนทางการเมืองจากเทศบาล และเทคนิคในการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ของทีมหาวิทยาลัยกระบวนกรเรียนรู้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ

โกวิท พวงงามและคณะ^{๔๔} ได้วิจัยเรื่อง การประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประจำปี ๒๕๕๐ ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนตามโครงการรางวัลพระปกเกล้า ประจำปี ๒๕๕๐ นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาประเมินผลการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในรอบปีที่ผ่านมา ซึ่งในการประเมินผลการปฏิบัติงานในรอบปีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง โดยแสดงให้เห็นถึงแนวทางและวิธีการทำงานอย่างโปร่งใสและประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในรูปแบบของการบริหารงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งกระบวนการบริหารต้องแสดงให้เห็นจุดเด่นด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส โดยมีกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ การประเมินความพึงพอใจของประชาชน โดยการใช้แบบสอบถาม คณะผู้วิจัยเสนอว่าควรมีกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีหลากหลายกลุ่มครอบคลุม ซึ่งในการประเมินครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้น ตั้งแต่ระดับตัวแทนครัวเรือนและระดับตัวแทนกลุ่มอาชีพ คณะกรรมการชุมชน ตัวแทนส่วนราชการ ภาคเอกชนและกลุ่มองค์กรชุมชน และที่สำคัญไม่ควรให้ อปท. มีส่วนรับรู้หรือทราบแต่อย่างใดควรที่เป็นเรื่องของตัวแทนครัวเรือนและกลุ่มองค์กรกับคณะผู้วิจัยที่จะได้รับฟังการสะท้อนความพึงพอใจต่อ อปท. และการสนทนากลุ่ม ควรยังเปิดโอกาสให้ทั้งภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน กลุ่มองค์กรชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งด้านการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนประเมินผลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง ๑) การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาทั้งแผนพัฒนา ๓ ปี และแผนพัฒนาประจำปี ๒) โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดและกำหนดการจัดทำแผน โดยร่วมเสนอปัญหาความต้องการและร่วมเสนอโครงการ/กิจกรรมเพื่อการพัฒนาในรูปแบบกระบวนการประชาคม มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อแผนพัฒนาในภาพรวม ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๒) ด้านความโปร่งใสเน้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หาวิธีการทำงานที่มีความโปร่งใสโดยมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่าง

^{๔๔}โกวิท พวงงามและคณะ, “การประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประจำปี ๒๕๕๐”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้าฯ, ๒๕๕๐) , หน้า ๖ – ๒๕.

ตรงไปตรงมา ให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบได้ โดยต้องถือปฏิบัติในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. ๒๕๔๐ และแนวทางประชาสัมพันธ์และเผยแพร่เอกสารตลอดจนวิธีการต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความโปร่งใส

อรชร พรประเสริฐ^{๘๘} ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลกุดลาด อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี” โดยวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษา ค้นหารูปแบบหรือกระบวนการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในองค์การบริหารส่วนตำบลกุดลาด อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับ ๖ ชุมชนในตำบลกุดลาด ได้แก่ ชุมชนบ้านปากน้ำห่ม ๓ ชุมชนบ้านปากน้ำห่ม ๑๐ ชุมชนบ้านหนองมะนาว ชุมชนบ้านผาแก้วใหญ่ ชุมชนบ้านค้อเหนือ และชุมชนบ้านค้อใต้ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ระดับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลกุดลาดอำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี คือระดับแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเท่านั้น แต่ชุมชนจะมีระดับการบริหารแบบมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด คือ ชุมชนที่มีริเริ่มกิจกรรมเองทั้งกระบวนการบริหารหากเป็นกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรม อาทิ การทำนุบำรุงศาสนสถาน ด้วยชุมชนกุดลาดเป็นชุมชนเก่าแก่มีความศรัทธาศาสนา ยึดมั่นประเพณีอย่างเหนียวแน่นและประชาชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ แนวทางพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลกุดลาด คือ การให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ชุมชน การสร้างระบบบริหารงานภายในชุมชนที่เข้มแข็งและทำงานร่วมกับเครือข่าย การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกันเพื่อสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้แก่ชุมชนและเยาวชน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรม สรุปได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับชาติ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพในชุมชนจะได้มีความรู้และเข้าใจบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนเองต้องมีส่วนร่วมแบบบูรณาการทุกองค์กร และเครือข่ายของกลุ่มอาชีพเศรษฐกิจชุมชน จึงทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน

ตารางที่ ๒.๙ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นักวิจัย	ข้อค้นพบ
ศักดาพินิจ ณรงค์ชาติโสภณ, (๒๕๔๗, หน้า ๒๐๓ – ๒๐๗.)	วิจัยเรื่องการวิเคราะห์นโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพบว่า เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองต้องสร้างระบบบริหารจัดการร่วมมือทุก ๆ ฝ่าย อย่างต่อเนื่อง

^{๘๘}อรชร พรประเสริฐ, “การพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลกุดลาด อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี”, **รายงานวิจัย**, (กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงาน, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

ศิริพร เลิศยังยศ, (๒๕๕๓, หน้า ๔๙.)	งานการวิจัยโครงการจัดทำแผนชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน พบว่า การจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระต้องมีการบูรณาการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตของผู้ประกอบการอาชีพ
พนัส พฤกษ์สุนันท์ และคณะ, (๒๕๔๖, หน้า ๑๓๙.)	วิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ พบว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต้องได้รับการสนับสนุนจากทีมวิทยากรเทศบาล
โกวิทย์ พวงงามและคณะ, (๒๕๕๐, หน้า ๖ – ๒๕.)	รายงานการวิจัยการประเมินองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นความเป็นเลิศด้านความโปร่งใส พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาในรูปแบบกระบวนการประชาคม
อรชร พรประเสริฐ, , กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงาน.	การพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในองค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า การให้ข้อมูลถูกต้องแก่ชุมชน เป็นการสร้างระบบบริหารงานที่เข้มแข็ง

๒.๗.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวกับพุทธธรรมสำหรับการพัฒนา

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรม การนำหลักพุทธธรรมเพื่อมาปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยและนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ดังนี้

มณูญมุกข์ ประดิษฐ์^{๔๙} ได้วิจัยเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา” ในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจ

^{๔๙}มณูญมุกข์ ประดิษฐ์, “มัชฌิมาปฏิปทา” ในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑.

ชุมชนตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริไว้ตอนหนึ่งว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายนั้น หากจะให้มีความคุ้มค่าที่แท้จริงและแก้ปัญหาของมนุษย์ได้ก็จะต้องให้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภค การแจกจ่าย การสร้างงาน...จะต้องเป็น“สัมมาเศรษฐกิจ” คือ เป็นเศรษฐศาสตร์ที่ถูกต้องเป็นสัมมาอาชีวะ และมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิต สังคม ชุมชน ระบบนิเวศ และโลกเป็นส่วนร่วมด้วย

มาน ตรกรวิจารณ์^{๙๐} ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธจะมีพุทธธรรมเป็นฐานคิดในการพัฒนา โดยมีพุทธเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีระบบ ทฤษฎีจิตวิทยา การเรียนรู้และอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายในการพัฒนา ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียธรรม และระดับโลกุตระธรรม ส่วนปรัชญาในการพัฒนานั้นตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาได้ พุทธธรรมมีเป้าหมายที่การพัฒนาปรับปรุงมนุษย์ ใช้ปัญหาของมนุษย์ คือ “ทุกข์” เป็นตัวตั้งใช้หลักธรรม อริยสัจ ๔ เป็นหลักคิดในการพัฒนา มีการคิดเชิงระบบสำหรับเป้าหมายในการพัฒนานั้นจะมีสามประการ คือ (๑) ทำให้มนุษย์มีความรู้ความสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีมีประสิทธิภาพ (๒) มีจริยธรรมคุณธรรมในการดำรงชีวิต และ (๓) พัฒนาไปสู่ระดับสูงสุด คือ การพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง สู่ภาวะนิพพานหรือนิโรธการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ มี ๓ องค์ประกอบการพัฒนา คือ การพัฒนาระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และการพัฒนาในระดับองค์การ เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทจึงทำให้องค์การที่เป็นระบบใหญ่ต้องมีเป้าหมายขององค์การที่เศรษฐกิจแบบพอเพียง มีพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นแนวทางของระบบเศรษฐกิจ มีกระบวนการทัศน์การพัฒนาที่ประกอบด้วยกระบวนการทัศน์การพัฒนาเพื่อผลงาน กระบวนการทัศน์การพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ กระบวนการทัศน์การพัฒนาโลกียธรรม และกระบวนการทัศน์พัฒนาระดับโลกุตระธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับบุคคล และระดับองค์การจะมีตัวแบบในการพัฒนา ซึ่งสามารถใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธได้ด้วย

พระครูโพธิธรรมานุกุล (บรรเทา ชุติน)^{๙๑} ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคม ผลการวิจัยพบว่า ทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ หลักประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ อู อา กะ สะ อาจเรียกสั้นๆว่า ทฤษฎีธรรมมิกัตถะ (เนื่องจากอรรถะ แปลว่าประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็มๆว่า

^{๙๐}มาน ตรกรวิจารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

^{๙๑}พระครูโพธิธรรมานุกุล (บรรเทา ชุติน), “ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคม”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ทิวฐธัมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไฉย เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ คือ (๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบกิจการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ (๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ (๓) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ (๔) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

การนำหลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน มีทั้งหมด ๔ ข้อ คือ (๑) การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาคาใจความเพียร เมื่อจะหลีกเลี่ยงพ้นจากความช้วนานาประการ สิ่งสำคัญก็คือการระมัด ระวังหรือสำรวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสวัตถุต่างๆ (๒) การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ อารักขสัมปทา คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ (๓) การนำหลักกัลยาณมิตตตามาแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาล ต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนากับบุคคลหรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญามีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อมสนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ, สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และ (๔) การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ การประหยัดเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกะรายได้ของเรา เพราะว่าผู้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตัวเองนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อนทำให้ครอบครัวได้รับความลำบาก เพราะฉะนั้นจะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้นจึงมีความสุขได้ตามสมควรแก่อัตภาพของตัวเองและครอบครัว

เอื้อมอร์ ชลวร^{๙๒} ได้วิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวดคือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดสร้างสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีติ ร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ (๔) สร้าง สังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัย และระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์ จากองค์ ความรู้ในด้านการจัดการความรู้ และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ หมวดได้นำไปสู่การ ประยุกต์เพื่อสร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการตามโมเดลเกลียวความรู้ของอิกุจิโร่ โนนากะ (Ikujiro Nonaka) ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) มาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบด้วยกันคือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization) (๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) (๓) การผสมผสานความรู้ (Combination) (๔) การผนึกความรู้ในตน (internalization) เป็นพลวัต ที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ ไม่รู้จบ แล้วนำหลักพุทธธรรม ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้ เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการตรวจสอบองค์ความรู้ด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group) สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการ ความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์^{๙๓} ได้วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา” ผลการ ศึกษาวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าตรัสหลักไตรสิกขาไว้ใน วัชชีปุตตสูตร ทุติยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขา สูตร ไตรสิกขา มีความหมายว่า การฝึกอบรมด้านความประพฤติ จิต และปัญญา ไตรสิกขาสามารถ จัดประเภทได้ ตามหลักไตรสิกขา ตามมรรคมืองค์แปด และตามขั้นธสาม ความสำคัญของหลัก ไตรสิกขา คือ เป็นที่หลอมรวมสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ เป็นสิกขาบทเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ มีอิทธิพลต่อคัมภีร์สำคัญ ทางพระพุทธศาสนา เป็นที่หลอมรวมหลักปฏิบัติธรรมทั้งหมดใน พระพุทธศาสนา สาระสำคัญของหลักไตรสิกขามี ๓ อย่าง คือ ศีลสมาธิ ปัญญา การศึกษาตามหลัก ไตรสิกขามีส่วนประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ การจัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ การศึกษา ตามหลักไตรสิกขา และการวัดและประเมินผลการศึกษาตามหลักไตรสิกขา หลักไตรสิกขามีที่มาอยู่ใน วัชชีปุตตสูตร ทุติยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขาสูตร กำหนดการศึกษาสมัยพุทธกาลเริ่มจากกลุ่มปัญจ วัคคีย์ ผู้ศึกษาสมัยพุทธกาลแบ่งได้ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มบวรชิตและกลุ่มคฤหัสถ์ ทั้งสองกลุ่มนี้ได้มีการ กำหนดคุณสมบัติไว้แตกต่างกันด้วย ขอบเขตของการศึกษาในพระพุทธศาสนารวมอยู่ในหลัก ไตรสิกขา การเรียนการสอนในสมัยพุทธกาลมีลักษณะเป็นแบบมุขปาฐะ การศึกษาตามหลักไตรสิกขา

^{๙๒}เอื้อมอร์ ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, *พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๙๓}ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา”, *พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

มีขั้นตอนดำเนินการที่สำคัญอยู่ ๔ ประการ คือ จัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ สร้างสัมมาทิฐิ ฝึกตามหลักไตรสิกขา วัดและประเมินผลตามหลักไตรสิกขา

สุปรียา อีรสิรานนท์^{๔๔} ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบ คือ อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โณภูมัพพะ) อารมณ์ที่เกิดขึ้น (ธรรมารมณ์) และวิญญาณ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้น เมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบกัน เมื่อองค์ประกอบทั้ง ๓ ประจวบพร้อมกันจึงเกิดผัสสะ ผัสสะจึงเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์ ข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะจะเป็นข้อมูลหรือความรู้ได้ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยจิต โดยประมวลผลจนเกิดเป็นความรู้และสื่อสารกับสิ่งรอบข้างต่างๆ รอบตัว พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับจิตและการรับรู้ทางอารมณ์ต่างๆ อันเป็นสภาวะเฉพาะของจิตที่ไม่สามารถทดลองได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความดีใจ พอใจ เสียใจ เป็นต้น พฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีขั้นตอนเบื้องต้น โดยเริ่มจากศรัทธาหรือความเชื่อมั่นที่มีปัญญาประกอบ เช่น ได้ฟังบุคคลใดแสดงสาระที่น่าเชื่อถือจนเห็นหรือมั่นใจว่านำไปสู่ความจริงได้ ก็เริ่มศึกษาเรียนรู้จากแหล่งนั้น ศรัทธากับปัญญาจึงต้องประกอบด้วยกันจนกลายเป็นสัมมาทิฐิที่มีคุณภาพ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก โดยการแสวงหามิตรที่ดีเพื่อขอความรู้ คำแนะนำ เพื่อให้ได้ความรู้ จากนั้นจึงนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้ยินได้ฟังมากลั่นกรอง วิเคราะห์ พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ อันเป็นปัจจัยภายในของตัวผู้ปฏิบัติเองในขั้นตอนนี้อาจกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลมีโยนิโสมนสิการแล้ว สัมมาทิฐิก็จะเกิดขึ้นตามมา จากนั้นจึงนำตนเองเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีความสำคัญเท่าๆ กัน หรือกล่าวได้ว่ามนุษย์จะมีความสมบูรณ์เมื่อชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์ครบ ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิต และปัญญา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรม สรุปได้ว่า หากมีหลักการและนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของมวลมนุษย์ โลกทั้งหลายน่าจะดีขึ้น โดยนำรูปแบบคำสอนของหลักธรรมมาบูรณาการและเป็นแนวทางในการปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

ตารางที่ ๒.๑๐ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรมสำหรับการพัฒนา

^{๔๔}สุปรียา อีรสิรานนท์, “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ (๒๕๔๕ , หน้า ๓๑.)	วิจัยเรื่องมัชฌิมาปฏิบัติ พบว่า ในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ฉาน ตรรกวิจารณ์, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐)	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ พบว่า ๑. พัฒนาให้ก้าวไปสู่ระดับสูงสุด หรือ การพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง ๒. พัฒนาให้มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิต
พระครูโพธิธรรมานุกุล (บรรเทา ชุติน) วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓)	การนำหลักทฤษฎีมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ปัจจุบัน มีทั้งหมด ๔ ข้อ คือ ๑. การนำหลักอภินิหารสัมปทานมาแก้ปัญหาการขาดความเพียร ๒. การนำหลักอารักขสัมปทานมาแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ ๓. การนำหลักกัลยาณมิตตมาแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาล ต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี ๔. การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ
เอื้อมอร ชลวร, พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)	การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ พบว่า ๑. กระบวนการจัดการสังคมเพื่อให้ง่ายแก่การจดจำและนำไปปฏิบัติ ๒. การใช้หลักไตรสิกขาในการสร้างสังคมให้เข้าใจ

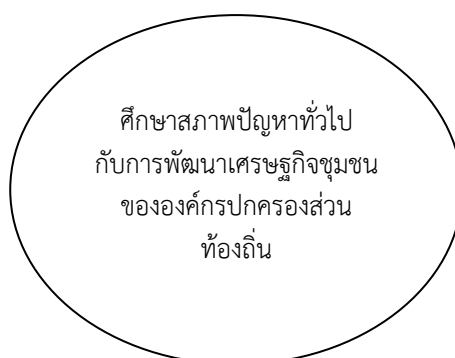
ตารางที่ ๒.๑๐ สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับพุทธธรรมสำหรับการพัฒนา

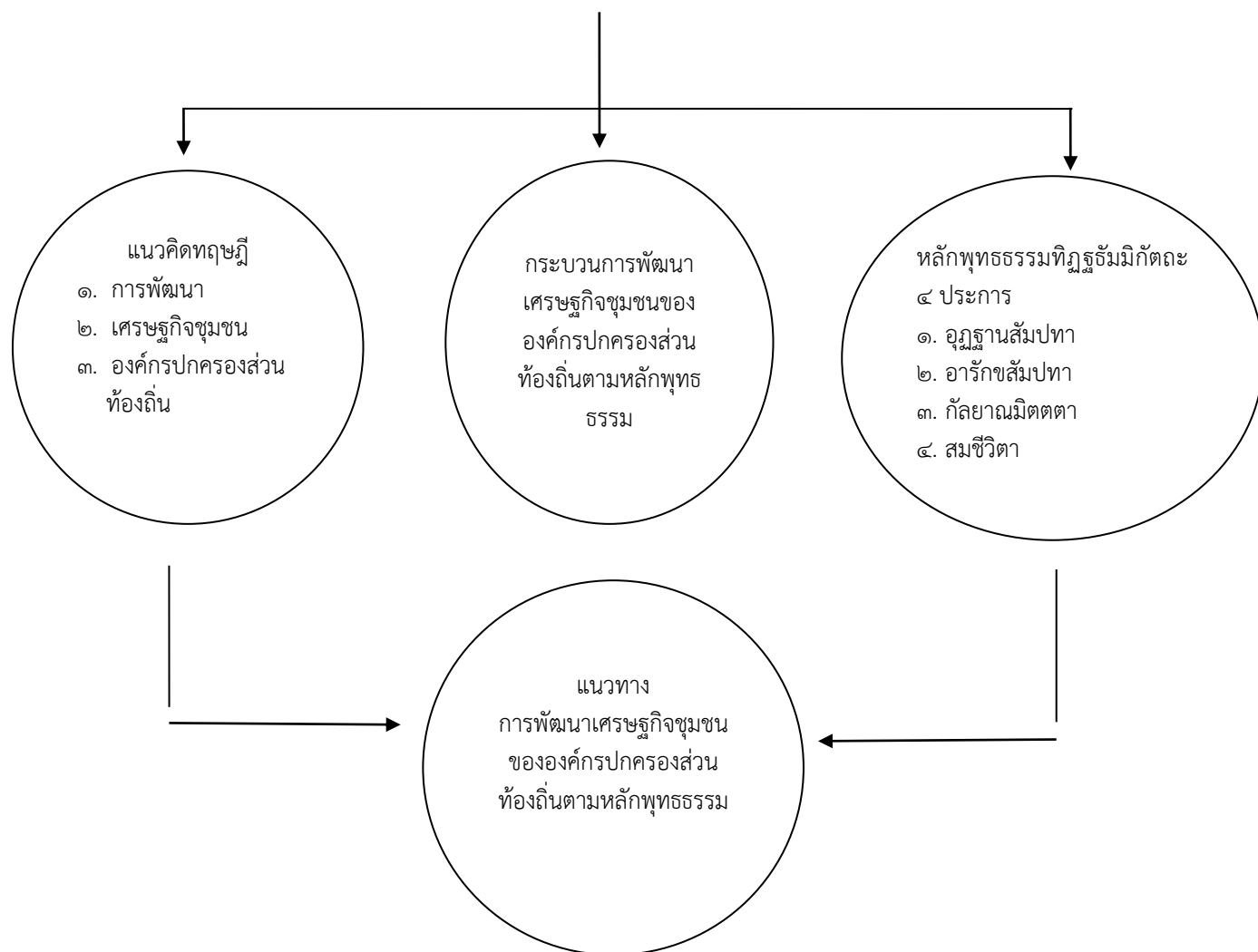
นักวิจัย	สิ่งที่ค้นพบ
	๓. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักสาราณียธรรม
ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,	การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา พบว่า ๑. การสร้างสัมมาทิฐิ

๒๕๕๕)	๒. การศึกษาตามหลักไตรสิกขา ๓. การหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ
สุปริญา อีรสิรานนท์, วิทยานิพนธ์พุทธดุขฎิ บัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๒)	การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธ ศาสนาเถรวาท ๑. การเรียนรู้เกิดจากอายตนะภายใน ๒. การเรียนรู้เกิดจากอายตนะภายนอก ๓. การเรียนรู้เริ่มขึ้นจากความศรัทธา เชื่อมั่น ๔. การเรียนรู้เกิดจากปรโตโฆสะ ๕. การเรียนรู้เกิดจากโยนิโสมนสิการ

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวข้องโดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) เพื่อศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักพุทธธรรมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย